

Gyermekotthonban élő és családban nevelkedő fiatalok munkavállalással
kapcsolatos jövőképeinek összehasonlítása

2014.12.19.
JELIGE: jövőkép

Tartalomjegyzék

1.	BEVEZETÉS	4
1.1	A témaválasztás indokolása	4
2.	A MUNKAVÁLLALÁST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK	5
2.1	Szociális környezet hatása a pályaválasztásra	5
2.2	A család valamint a szülői jelenlét hiánya a pályaválasztásra	6
2.2.1	A szülők iskolai végzettségének hatása a gyermek továbbtanulási terveire	6
2.2.2	A szülők jövedelmi helyzete – tanuló jövedelemmel kapcsolatos elvárásai	6
2.2.3	A szülői, nevelői tapasztalatok, munkamorál - a tanuló munkahellyel kapcsolatos elképzelései.....	7
2.2.4	A családtagok deviáns magatartásának befolyása a gyermek jövőbeni terveire	8
2.3	A kortársak valamint a média hatása a tanuló pályaválasztására, munkavállalásra	9
2.3.1	A kortársak befolyása az iskolaválasztásban.....	9
2.3.2	A médiában tapasztaltak hatása a pályaválasztási elképzelésekre.....	9
2.3.3	A médiában tapasztaltak hatása a munkamorálra - deviáns magatartásformák..	10
3.	ISKOLÁZOTTSÁGGAL ÖSSZEFÜGGŐ TÉNYEZŐ	11
3.1	Tanulók lemorzsolódása, alacsony iskolai végzettséggel járó kihívások.....	11
3.2	Szaktanulmányi pályaképpel kapcsolatos elképzelések, a szaktanulmányok alacsony társadalmi megbecsültsége	12
3.3	Idegen nyelvi ismeretek jelentősége.....	13
3.4	Továbbtanulási tervek, diplomával kapcsolatos elvárások, motiváció	14
4.	A MUNKA VILÁGÁBA VALÓ BEILLESZKEDÉS	15
4.1	A munkatapasztalat hiányából eredő problémák, interperszonális kapcsolatok jelentősége a pályakezdők munkavállalásában	15

4.2	„Kötelező önkéntes” munka	15
4.3	Migráció, külföldi munkavállalás lehetősége- a fiatalok munkavállalási preferenciái, tudatos készülés a külföldi életre	15
4.4.	Vállalkozói hajlandóság.....	15
5.	KUTATÁS.....	17
5.1.	KUTATÁSI CÉLOK, ESZKÖZÖK, MÓDSZEREK	17
5.1.2.	A kutatás célja	17
5.1.3.	Kutatási módszer.....	18
5.2.	Minta	18
5.3.	KUTATÁSI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA.....	20
6.	ÖSSZEGZÉS	37
7.	FELHASZNÁLT IRODALOM	41
8.	INTERNETES FORRÁS.....	42
9.	KSH TÁBLÁZATOK	43
10.	JOGSZABÁLYI HÁTTÉR	43
11.	MELLÉKLET	44

1. Bevezetés

Hazánkban a rendszerváltás óta kiemelt társadalmi-gazdasági probléma a munkanélküliség. Magyarországon a munkanélküliek száma az ezredforduló óta az elmúlt évekig folyamatosan növekedett, míg 2000-ben 263700 fő álláskeresőt tartottak nyilván, 2013-ban 448900 főt, a válság következtében pedig sokkal erőteljesebben tört felszínre. A probléma súlyát fokozza, hogy a tartós munkanélküliség nemcsak az idősebb korosztályt, hanem a pályakezdőket is érinti. A legfrissebb, 2014-es adatok szerint a munkanélküliek 21,4 % a 15-24 év közötti korcsoportból kerül ki. A korosztály munkanélküliségi rátája 21,3 %. (www.ksh.hu 2014.11.03).

1.1 A témaválasztás indokolása

A hosszabb ideig tartó munkanélküliség nemcsak anyagi nehézséget okoz, a mentális egészségre és a szociális készségekre is negatív hatást gyakorolhat. Ennek oka, hogy társas kapcsolataink, a család mellett többnyire a munka világához kötődnek. Amennyiben érdeklődési körünkkel megegyező munkát végezhetünk, az önmegvalósítás eszközét is jelentheti. Társadalmi hierarchiában elfoglalt helyünket is meghatározza, hol és milyen pozícióban dolgozunk, így az önértékelés szempontjából is jelentős ez a kérdéskör (Béres 2013). Mindemellett hazánkban is egyre inkább tapasztalható egy jelenség az elmúlt időszakban: a szülőkről való leválás nehezítetté vált, ezáltal kitolódott a serdülőkor és az ifjúkor határa. Ennek következtében a felnőtté válás és a felnőtt módon történő életvitel időpontja áttevődött a 30 éves kor utáni időszakra. Ezt a hatást erősíti fel a pályakezdők munkanélkülisége, amely nemcsak személyes környezetükre, hanem az egész társadalomra hatást gyakorol.

Az elmúlt évek kormányzati programjának, ezen belül is a közmunkaprogramnak, a diplomások elhelyezkedését támogató intézkedéseknek (pl. a pályakezdőket foglalkoztatók számára járulékkedvezmények), és jelentős részben a növekvő mértékű külföldi munkavállalás¹ következtében az arány javulni látszik. Ugyanúgy, mint a teljes munkaképes korosztály egésze, a munkanélküliek rétege sem egységes: iskolai végzettség szerint szükséges megkülönböztetni a csoportokat. 2013-ban a 8 általánosnál kevesebb iskolai végzettséggel rendelkezők közül 26,5%, a 8 általános iskolai végzettséggel bírók közül 27,1%, a szakiskolai és szakmunkás végzettségűek közül 31,5%, a gimnáziumi végzettségűekből 19%, az egyéb érettségizettek közül 22,7%, főiskolai diplomával bírók

¹ Az ezzel kapcsolatos adatokat a későbbiekben részletezem.

köréből 14%, az egyetemi diplomával rendelkezők közül 9,2% volt munkanélküli. (www.ksh.hu 2014.04.12.).

2. A munkavállalást befolyásoló tényezők

2.1 Szociális környezet hatása a pályaaorientációra, munkavállalásra

A szocializáció elsődleges színtere a család, amely során az egyén felkészül a felnőtté válásra, többek között a munkavállalásra is. Az értékek, normák közvetítésében azonban nemcsak a szülőknek, de az iskolának, kortárs csoportnak és a médiának is jelentős szerepe van. Ez utóbbiak sokszor ellentétben állnak a család által képviselt szabályokkal, és a kialakult kép gyakran ellentétes a szülők elképzeléseivel. A hasonló korosztályba tartozók befolyása a serdülőkortól erősödik, ebben az időszakban gyakran egymással ellentétes hatások érhetik a fiatalot (Tóth 2001). A sajátos élethelyzetből fakadóan ez fokozottan érvényesülhet a gyermekotthonban élő fiatalok esetén, ahol a szülői minta egyáltalán nem, vagy sokszor csak a negatív élmények, tapasztalatok alapján gyakorol hatást a gyermekekre.

A folyamatban további problémát jelent, hogy a családban nevelkedő fiatalok esetén a szülők értékrendje sem feltétlen egyezik gyermekükével. A XX. századtól kezdődően a társadalom mobilitása és heterogenitása megváltoztatta a személyközi viszonyokat is. Az értékrendbeli különbségek vélhetően a szocializmus időszakában is jelen voltak, csupán kevésbé tudtak felszínre kerülni. Ebben az időszakban egyfajta kettősség jellemezte a szocializációt, az iskolarendszer által képviselt ideológiával szemben, a család igyekezett közvetíteni a számára fontos értékeket. Manapság a családdal szembeni ellentét leginkább a média által generált fogyasztói magatartás jellemzi. Napjainkban a posztadoleszcencia időszaka új, sajátos közeget teremt. A felnőtté válás többé már nem vonzó kihívás, sokkal inkább teher a felnövekvő gyermekek többsége számára. A korábbi generációk által képviselt értékek, tradíciók értelmüket veszítették a fogyasztói társadalomban, sőt, a szocializációs folyamat hangsúlyai is mintha eltolódnának, az értékátadás alanyai egyre jelentősebb mértékben a szülők. Azok a vizsgálatok, melyek a rendszerváltozás társadalmi hatását vizsgálják, rendszerint rámutatnak arra, hogy a magyar társadalom jelentős része csalódottan tekint az eredményekre. Ez a fajta kiábrándultság pedig kötődik a társadalmi egyenlőtlenségekhez, a jövővel kapcsolatos kilátásokhoz (Tóth 2001).

2.2 A család valamint a szülői jelenlét hiánya a pályaválasztásra

2.2.1 A szülők iskolai végzettségének hatása a gyermek továbbtanulási terveire

Nemzetközi és hazai kutatások megállapították, hogy a gyermek későbbi társadalmi helyzetét jelentősen befolyásolja a szülők státusza. Az az elgondolás, amely szerint az egyenlőtlenségek, a társadalomban betöltött pozíció átörököltető a következő generációra nem új keletű, de míg a múlt század elején a jövedelemnek tulajdonítottak ebben a tekintetben kiemelkedő szerepet, a 60-as, 70-es években az iskolázottság jelentőségét hangsúlyozták. Magyarországon a hetvenes években Gazsó (1973) kutatásai kimutatták, hogy a magasabb színvonalú középiskolákban tanulók jelentős hányada értelmiségi közegben nevelkedett, ezzel szemben az alacsonyabban iskolázott családból származó gyermekek inkább szakképzésben vettek részt. Bár a 90-es években, hazánkban jelentősen kibővült mind a középszintű mind a felsőfokú oktatás, az egyenlőtlenségek nem csökkentek, inkább a már meglévő szelekciós mechanizmusok mélyültek. Andor-Liskó 2000-ben végzett kutatása alapján (in Lannert 2009) szoros összefüggés jelentkezik a családi háttér, a szülők iskolai végzettsége, valamint a tanuló motiváltsága, teljesítménye között. Ezt igazolják a fent említett kutatásból származó tapasztalatok, amely szerint az egyetemet végzett szülők gyermekeinek 80%-a jár gimnáziumba, az érettségivel rendelkező szülők gyermekeinek 40%-a, míg a szakmunkások esetén ez a szám 20%. A magyar iskolákban egyfajta kettős szelekció zajlik, a tudatos, magasabban képzett szülők szelektálnak a középiskolák között, valamint az iskolák is az intézmény számára pozitív attitűdöt képviselő családok gyermekeit részesítik előnyben. A szülők iskolai végzettsége nemcsak az iskolaválasztásra, hanem a tanulói teljesítményre is kihat. Lannert (2009) kutatása rámutat arra, hogy leginkább az anya iskolai végzettsége meghatározó. Az alacsonyabban képzett anyák gyermekei a gimnáziumhoz képest tízszer nagyobb eséllyel választják a szakmunkásképzőt, mint az érettségizett szülők gyermekei. Ennél is élesebb különbség mutatkozik a főiskolai, egyetemi végzettséggel rendelkező és az alacsonyabban képzett anyák gyermekei között. Ezek a tanulók ugyanis 55-ször gyakrabban választják a szakmunkásképzőt a gimnáziumhoz képest. Ez azért lényeges, mert a gimnáziumban tanuló diákok nagyobb eséllyel tanulnak tovább főiskolán vagy egyetemen, ezáltal magasabb végzettséget szereznek.

2.2.2 A szülők jövedelmi helyzete – tanuló jövedelemmel kapcsolatos elvárásai

A KSH adatai alapján hazánkban az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete 2013-ban 151800 Ft volt. Régiókra lebontva legmagasabb az átlagkereset Közép-Magyarországon, ahol 181431 Ft, legkevesebb pedig az Észak-alföldi régióban 117 363 Ft (www.ksh.hu)

2014.04.13.). A téma kapcsán fontos kiemelni, hogy a jövedelemmegoszlás tekintetében a TÁRKI 2012-es, az egyenlőtlenség és polarizálódással kapcsolatos monitor jelentése rámutat arra, hogy; „A különböző társadalmi-demográfiai dimenziók közül továbbra is az iskolázottsági szintek közötti jövedelmi eltérések a legnagyobbak [...] (Szívós – Tóth István 2013: 18).

Az iskolai sikerességet vizsgáló kutatások gyakran rámutatnak arra, hogy a tanulmányi eredményeket nemcsak a gyermek kognitív képességei, hanem a pedagógus visszajelzései, személyisége, valamint a szülői háttér is jelentősen befolyásolja. Számos jel utal arra, hogy a magyar oktatásban egyre erőteljesebben jelentkeznek a társadalmi egyenlőtlenségek. Ez leginkább a jövedelmi problémákból ered, hiszen a szegregált településeken élőknek az utazás vagy kollégium, albérlet költségeivel is számolniuk kell. A középszintű és felsőfokú oktatásban egyaránt nagyobb számban jelentkeznek a jobb módú, értelmiségi családból származó gyerekek (Hermann 2003).

A KSH felmérése alapján a fiatalok jelentős részét az érdeklődési terület befolyásolja az iskolaválasztásban (76,4%), ennél jóval kisebb azon fiatalok aránya, akik a család, ismerősök ajánlását, tanácsát követi (9,2%), 8,6% pedig az elhelyezkedési lehetőségek alapján dönt. Ezekből az adatokból úgy tűnik, hogy a család befolyása háttérbe szorul (KSH 2011).

Más kutatások alátámasztják, hogy a magyar társadalom jelentős része a munkára, mint jövedelemforrásra tekint, az olyan tényezők, mint önmegvalósítás, kiteljesedés másodlagosak. Ezzel kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy a munkával kapcsolatos értékek, melyeket a szülők közvetítenek, az anyagi javakhoz kötődnek (Tóth 2001).

2.2.3 A szülői, nevelői tapasztalatok, munkamorál - a tanuló munkahellyel kapcsolatos elképzelései

A Nemzeti Alaptanterv alapján a közép-fokú oktatás egyik lényeges feladata, hogy a tanulóban kialakítsa azokat a kulcskompetenciákat, melyek elengedhetetlenek a pályaorientációhoz, valamint a későbbi munkavállaláshoz. A nevelő tevékenységének célja továbbá, hogy az iskolaköteles korig felkészítse a tanulót a további képzésre, olyan ismereteket közvetít, amelyek lehetővé teszik a felnőtt társadalomba való beilleszkedést. Az alaptanterv kiemeli azt is, hogy a tantárgyak tartalmának megválasztásakor, a tanmenet kialakításakor, a tanuló érdeklődését, pályaválasztási elképzeléseit is figyelembe kell venni a pedagógusnak. Az alapelvek között kiemelt célként szerepel, hogy a diákok megfelelő problémamegoldó képességgel rendelkezzenek, amely elengedhetetlen a munka világába történő

beilleszkedéshez. A fejlesztési feladatok között nemcsak a pályaorientáció, hanem a munkavégzési szokások kialakítása is kiemelt helyen szerepel. Ehhez kapcsolódik a szabálykövetés, a megfelelő munkafeltételek kialakítása, véleményalkotás és a megélhetéshez nélkülözhetetlen képességek megteremtése. A nevelőnek jelentős szerepe van abban, hogy a tanulók képet tudjanak alkotni a munkáról, érdeklődésüknek megfelelően gyakorlati tapasztalatot is szerezzenek.

Mindemellett az iskolának kötelessége biztosítani a megfelelő fórumot a szülőkkel való kapcsolattartás érdekében, ideális esetben az együttműködés és tapasztalatcsere hozzásegíti a gyermeket a sikeres tanulmányi előmenetelhez. Az iskolának lényeges feladata a családdal való kapcsolat, a diákok számára harmonikus családi minták közvetítése. Ez utóbbi különösen fontos azoknak a tanulóknak az esetében, aki nem rendelkeznek megfelelő háttérrel (110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet).

Sallay (2003) hivatkozik Pulkkinen 1990-es vizsgálatára, amely rámutat arra, hogy a gyermekek elképzelései összefüggésben vannak a szülők hivatásával, a serdülő általában jól érzékeli a család ezzel kapcsolatos attitűdjét. A kutatás rámutatott arra is, hogy a hivatásukkal elégedett családokban megfelelő a kommunikáció, ezáltal a családi döntések is közösen zajlanak. A lányok esetén a család mellett a kortársak, pedagógusok véleménye is lényeges a döntés szempontjából, ehhez képest a fiúk esetében inkább csak a család befolyása erőteljes.

2.2.4 A családtagok deviáns magatartásának befolyása a gyermek jövőbeni terveire

A devianciák körében az alkoholizmus kiemelten súlyos probléma, az alkoholbeteg szülő ugyanis nem tudja biztosítani gyermeke számára az egészséges személyiségfejlődéshez szükséges körülményeket, az ilyen környezetben nevelkedők maguk is könnyebben válnak deviánssá. Az alkoholizmus esetén az érzelmi mellett, az anyagi elhanyagolás is jellemző, ezáltal a társadalmi beilleszkedéshez szükséges alapvető feltételek sincsenek biztosítva a gyermek számára. A szülő magatartása gyakran agresszív, félelmet keltő, a családi problémák ugyanis tabunak számítanak. A gyermekek reakciója általában kétféle lehet, az apátiába süllyedés mellett előfordulhat, hogy agresszív magatartással hívja fel magára a figyelmet. Az érzelmi törődés hiánya miatt a gyermek ingerszegény környezetben nő fel, amely a személyiségtorzuláshoz vezethet. Mindennek következtében kognitív képességekben való lemaradás is jelentkezhethet. Az iskolai teljesítményromlásra túl, a szociális készségek hiánya is nehezíti a tanuló pályáját. Nem fejlődik ki megfelelően az empátia érzék, nem ismeri a megfelelő konfliktuskezelési technikákat.

A sikeres munkaerő piaci elhelyezkedést nemcsak a megfelelő képesítés és intelligencia határozza meg, hanem a szociális interakciók minősége. Összességében megállapíthatjuk, hogy az alkoholist szülő mellett felnövekvő gyermek nem, vagy csak korlátozottan rendelkezik a fent említett képességekkel (Fináncz 2003).

2.3 A kortársak valamint a média hatása a tanuló pályaválasztására, munkavállalásra

2.3.1 A kortársak befolyása az iskolaválasztásban

Bár a családtagok szerepét a gyermek személyiségfejlődése szempontjából nem hagyhatjuk figyelmen kívül, serdülőkorban a hangsúly inkább a kortárs csoporttal való interakcióra, azon belül is a csoportkapcsolatokra helyeződik. Az azonos korúakkal való kapcsolat egyik lényeges pontja, hogy itt a serdülő a szülőktől függetlenül van jelen. A függetlenedés már önmagában erőteljesen hat a személyiségfejlődésre, emellett a csoport sajátos normáival való azonosulás is kihívás a fiatal számára. 12 éves kor alatt jellemzően az azonos társadalmi helyzetű gyermekek kerülnek egy csoportba, ez az idősebb korosztályban már nem feltétlenül van így. A gyermekek ebben az időszakban szinte szükségszerűen szembehelyezkednek az iskolával, a tanuló viselkedését nyílt és rejtett csoportnormák határozzák meg. A pedagógus számára kihívás ennek megfelelő kezelése, de ez a folyamat nem szükségszerűen hat rombolóan a személyiségre. Problémásabb lehet, ha a gyermek iskolán kívüli csoportot választ, ilyenkor a tanár, szülők ráhatása is kisebb. Nem ritkán egyes korosztályból tevődnek össze a csoportok, ahol az idősebbek kerülnek irányító szerepbe. Ilyen esetekben gyakrabban találkozunk deviáns magatartásformákkal, jellemzően az iskolai környezetben periférián lévő tanulók kerülnek ehhez hasonló közegbe (Buda 2005). Amennyiben a csoport értékei élesen szembekerülnek a társadalmi elvárásokkal, nem valószínű, hogy az egyén motivált lesz az iskolai sikerekben.

2.3.2 A médiában tapasztaltak hatása a pályaválasztási elképzelésekre

Napjaink posztmodern társadalmában már nincs egységes eszme és értékrendszer a társadalomban. A tradíciók jelenléte a korábbi időszakban hozzásegítette az egyént ahhoz, hogy megtalálja identitását. Az értékek pluralizálódásával ez a folyamat már közel sem ilyen egyértelmű, a modern kor emberét jelentősen meghatározza a tömegmédia használata, azon belül is az internet használata. A virtuális világban azonban nem fogja megismerni az egyén a hiteles életvezetési stratégiákat. Különösen aggasztó ez a gyermekek, serdülők esetén, a szülők valamint az iskola irányadó szerepe már nem olyan erőteljes, mint a korábbi generációk esetén. A média hatásának vizsgálatakor különösen fontos, hogy milyen a

kapcsolatuk a különböző médiumokkal, valamint milyen jelentéstartalmat kapcsolnak hozzájuk. A fiatalok ebben a folyamatban aktívan vesznek részt, ugyanakkor a társadalom és kultúra is jelentős befolyást gyakorol. A család az utóbbi évtizedekben számos változáson ment keresztül, ma már döntő többségben nukleáris családok vannak jelen, de az egyszülős családok is egyre inkább teret nyernek (Jakab 2011).

A tömegkommunikáció különböző értékeket, életvezetési stratégiákat mutat fel, melyeknek elsődleges értéke a pénz és könnyen megteremthető siker. Kósa 2003-as vizsgálata alapján, melyben magyar és svéd serdülők példaképválasztását vizsgálták, megállapítható, hogy a magyar 14-15 éves gyermekek 40% választ a médiából példaképet. Egy 2005-ben 2301 fő bevonásával végzett vizsgálat kimutatta, hogy a 13-14 éves korosztály gyakrabban választ referenciaszemélyt a különböző médiumokból, míg a 16-17 évesek inkább elutasítják a példakép megjelölését. A fiatalabbak ugyanakkor leginkább külső jegyek és egyéni adottságok miatt néznek fel az adott személyre, a szakmai tudás ehhez képest háttérbe szorul (Berta 2009).

2.3.3 A médiában tapasztaltak hatása a munkamorálra- deviáns magatartásformák

A korábbi évtizedekben a televízió káros hatása volt az érdeklődés középpontjában, napjainkban egyre nagyobb teret nyer az internet térhódítása, azon belül is a közösségi oldalak elterjedése. Az Európai Bizottság által készített tanulmány (2012) alapján a 13-16 év közötti korosztály 77 %-a, míg a 9-12 évesek 38 %-a rendelkezik profillal valamilyen közösségi oldalon. A fiatalok napi rutinjának kialakításában kiemelt szerep jut a közösségi oldalak használatának. A vizsgálatok alapján 2012-ben a fiatalok több mint fele legalább heti egy alkalommal „csetelt” közösségi portálon. Míg 2008-ban a 15-19 évesek között voltak a legkevésbé népszerűek az ilyen jellegű oldalak, 2012-ben a felhasználói csoport körében első helyen álltak. A Magyar Ifjúság 2012 adatai alapján a társadalmi egyenlőtlenségek a média fogyasztásban is megjelennek, a sok egyéb hátrány mellett digitálisan is elszigetelté válnak az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők. A fiatal korosztály az internethasználatban a szabadság megvalósulását látja, ezzel párhuzamosan a virtuális világon kívüli élet háttérbe szorul. A tényleges közösséghez való tartozás sokkal kevesebb függetlenséget jelent számukra, ebben az életszakaszban az autonómia iránti igényük jelentős. A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy az internet világában nem tudja elsajátítani a fiatal azokat a szociális kompetenciákat, melyek a későbbi jövedelemszerzés szempontjából lényegesek lennének. A

személyes kapcsolatok hiánya, és az ebből fakadó problémák nem biztosítják számukra, hogy megfelelő munkavállalóként tekintenek rájuk a későbbiekben (Kitta 2012).

3. Iskolázottsággal összefüggő tényező

3.1 Tanulók lemorzsolódása, alacsony iskolai végzettséggel járó kihívások

A tanulók lemorzsolódása, az iskolai tanulmányok idő előtti félbehagyása világszerte jelentős probléma. Az, hogy a fiatal nem szerzi meg a megfelelő végzettséget leginkább a munkaerőpiaci elhelyezkedés szempontjából jelent hátrányt, ugyanakkor az ezzel járó kudarcélmény, kilátástalanság miatt könnyebb fordulnak deviáns magatartásformák felé (Mihály 2009). Amennyiben a fiatalnak mégis sikerül munkába állnia, feltehetőleg alacsonyabb jövedelemre számíthat, mivel mérsékelt tanulási rutinnal rendelkezik, a változtatás képessége, kockázatvállalási hajlandóság sem jellemzi olyan mértékben az egyént, mint magasabb végzettséggel rendelkező kortársait. A bizonytalan jövedelmi helyzet hátráltatja a lakáshoz, kulturális javakhoz való hozzáférés lehetőségét, a hátrányos helyzet pedig „átöröklődik” a következő generációra is. Ha a társadalomban nagyszámú képzetlen munkaerő van jelen a gazdasági fejlődés is korlátozott, mivel az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők leginkább betanított munkákra alkalmasak. Ez jelentősen növeli a munkanélküliség, valamint a szegénység kockázatát (Bognár 2011). A probléma súlyosságát már az Európai Unió is felismerte, ezért célul tűzték ki, hogy 2020-ra a 16%-os lemorzsolódást 10%-ra csökkentsék az uniós országokban. Emellett az OECD és UNESCO programjainak, kutatásaink is központi témája e probléma és annak lehetséges kezelése (Mihály 2009). Az unió definíciója szerint korai iskolaelhagyóként tekintünk arra az egyénre, aki 24 éves korára nem rendelkezik középfokú végzettséggel. A társadalmat ilyen körülmények mellett a romló mentális és egészségügyi állapot jellemzi, csökken a vásárlóerő, kevesebb lesz az adóbevétel, ezzel párhuzamosan a kiadások növekednek, több szociális támogatásra van szükség (Bognár 2011).

A fent említett okokból kifolyólag célul tűzték ki a munkaerő piaci előrejelzések azt is, hogy ezeknek a fiataloknak is biztosítsanak elhelyezkedési lehetőséget, elsősorban egyszerű, fizikai jellegű munkakörbe. Ugyanakkor lényeges szempont, hogy nyitottá váljanak a továbbtanulás lehetősége iránt, ezáltal esélyhez jutva a társadalmi ranglétrán való feljebb lépésre. A tapasztalatok alapján tanulói lemorzsolódás az egyes szakaszhatároknál nő. Legkritikusabb időszak a középiskolába való bekerülés (Mihály 2009).

A korai iskolaelhagyás szempontjából az Európai Bizottság által veszélyeztetettnek tartott gyermekek: a hátrányos helyzetűek, akiknek szülei alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, a kisebbséghez tartozók, az állami gondozottak, azok, akiknek családjukról valamilyen formában gondoskodniuk kell, valamint azok a tanulók is, akiknek nincsenek iskolai sikereik (Bognár 2011). Az állami gondozott gyermekek esetén sok esetben több hátránnyal is számolnunk kell.

A lemorzsolódás egy másik típusa, a sikeres iskolakezdés utáni teljesítményromlás. Számos esetben a gyenge teljesítmény mögött külső okok állnak, pl.: szülők válása. Ha a családon belüli problémák vezetnek a teljesítményromláshoz, a gyermek elsősorban a kortárs csoporton keresztül próbálja megteremteni a biztonságot. Sok esetben a kortársak értékrendje nem azonos a társadalom által átfogadott normákkal, a pozitív megerősítés reményében a csoport által képviselt ideológiával próbál azonosulni a tanuló. Liskó (in Bognár 2011) 2003-ban vizsgálta meg, hogy a gyermekek kit tartanak felelősnek a lemorzsolódásért. Az eredmények alapján a tanulók kétharmada elismeri saját felelősségét a rossz iskolai teljesítményben, ugyanakkor a diákok egy hetede gondolja, hogy az intézmény többi szereplője, így a diáktársak viselkedése is befolyásolta tanulmányait.

3.2 Szakmunkás pályaképpel kapcsolatos elképzelések, a szakmunkások alacsony társadalmi megbecsültsége

Dávid János és Horváth Gergely 2010-ben vizsgálta a munkaerő-piaci kereslet-kínálat egyensúlyát. A vizsgálat során az egyes szakmacsoportok iránti igényt kívánták felmérni. Az eredmények azt mutatják, hogy bár a vállalkozók csak rövid távú előrejelzéseket tudnak megfogalmazni, a szakmunkások, különösen a termelői-üzemi réteg iránti igény fokozatosan növekszik, ugyanakkor a munkaerő felvétele nehezítetté vált. Az oktatás expanziójának következtében egyre többen szereznek felsőfokú képesítést, szakmunkássá pedig lényegesen kevesebben szeretnének válni. A szakmunkások hiányából és felkészületlenségükből adódó problémák okai sokrétűek. A tanulók, szülők vélhetően nem a kereslet szerint választanak oktatási intézményt, a szakiskolák jelenlétét pedig a tanulói igények határozzák meg. Valószínűsíthető, hogy az intézmények, diákok, munkavállalók közötti kapcsolat, együttműködés, amely mindhárom szereplőt segítette a munka világában való eligazodásban, a rendszerváltás időszakát követően felbomlott (Dávid 2010).

A fentiekből egyértelművé válik, hogy szükség van a magyar szakmunkásképzés megújítására. Hazánkban a német duális szakképzés mintájára alakítva az oktatást: vagyis már

a tanulmányok során nagy hangsúlyt fektetnének a munkatapasztalat megszerzésére. A Nemzetgazdasági Minisztérium és a Magyar Kereskedelmi Iparkamara 2010-es megállapodásának értelmében az eddigi 26 szakmán kívül, további 99 került az Iparkamara felügyelete alá. A kialakított fejlesztési koncepció a gyakorlatorientált oktatásra helyezi a hangsúlyt, előtérbe került továbbá a szakmához szükséges kulcskompetenciák fejlesztése, az OKJ rendszer átláthatóvá, ésszerűbbé válik, valamint a gazdálkodó szervezetek is érdekelté teszik a szakmunkástanulók gyakorlati oktatásában. Ezeket az irányelveket azért is tartják fontosnak, mert a szakmunkástanulók között jelentős a lemorzsolódók aránya, akik szakma hiányában képtelenek elhelyezkedni a munkaerőpiacon. A képzés gyakorlatiasságának növelésével azonban csökkenhet a diákok száma.

3.3 Idegen nyelvi ismeretek jelentősége

Napjainkban az idegen nyelv(ek) ismerete nemcsak kulturális, hanem gazdasági szempontból is nagy jelentőséggel bír. Vitathatatlanul fontos az idegennyelv-tudás a szellemi munkakörökben, de a fizikai munkára jelentkezők esélyeit is növeli a munkaerőpiacon. Az egyéni fejlődésen túl, a többnyelvűség országos szinten is előrelépést jelent, mindamelllett, hogy nyitott szemléletmódot alakít ki, új távlatokat, üzleti lehetőséget is biztosít a társadalom számára. Ennek ellenére a magyar lakosság jelentős része nem beszél idegen nyelveket, bár a rendszerváltás óta előrelépést tapasztalhatunk ezen a területen: míg 1990-ben a népszámlálási adatok alapján a lakosság 9 %-a, 2000-ben 15%-a vallotta, hogy legalább egy idegen nyelven beszél (ww.kormany.hu 2014.03.10.). A KSH adatai alapján 1998-hoz képest a nyelvismerettel rendelkezők aránya 42 %-ról 71,6 %-ra nőtt a 15-29 éves korosztály körében. A nyelvvizsgákkal rendelkezők esetén ez a szám 14%-ról 30,2%-ra nőtt. A fiatal korosztály körében a legelterjedtebb az angol nyelv ismerete (77,5%) azonban mindössze 67,7% gondolta úgy, hogy nyelvismerete komplex. Az angol mellett a második legismertebb nyelv a német (44,9%), ez utóbbi nyelvet ismerők körében 59,9% vallotta átfogónak nyelvtudását. Az angol nyelvet ismerők több mint fele nem rendelkezik nyelvvizsga bizonyítvánnyal, a németül tudók esetén az arány valamivel nagyobb.

Összességében a fenti adatokból arra következtethetünk, hogy annak ellenére, hogy a közoktatás célul tűzi ki legalább két idegen nyelv ismeretét, valamint a felsőoktatásba való bekerülésnek is lényeges eleme, a fiatalok jelentős része nem tudja maradéktalanul elsajátítani az idegen nyelveket, aránylag kevesen beszélik kimagasló szinten az angolt vagy a németet. A megkérdezett fiataloknak mindössze egyötöde elégedetlen az iskolai kereteken belül zajló

nyelvoktatással (KSH 2011). Az Eubarometer legfrissebb, 2012-es felmérése alapján a magyar lakosság nyelvtudás szempontjából 27 tagállam közül utolsó helyen szerepel (www.kormany.hu 2014.03.10.).

A fentiek ismeretében felmerül a kérdés, hogy a család mennyire motiválja a gyermeket az idegen nyelvi készségek fejlesztésében. Feltehetőleg magánórákat csak a jómódú szülők tudnak biztosítani gyermekük számára, ezzel szemben a szerényebb körülmények között nevelkedő, valamint állami gondoskodásban élő tanulók hátrányai fokozottá válnak, ha a kötelező tanórák keretében nem tudnak versenyképes idegen nyelvi ismeretekre szert tenni. A munkáltatók számára ez a készség ugyanis kiemelten fontos, valamint a külföldi gyakorlatban, tapasztalatszerzésben is gátolhatja a fiatalot (www.kormany.hu 2014.03.10.).

3.4 Továbbtanulási tervek, diplomával kapcsolatos elvárások, motiváció

A jogszabályi változások értelmében a felsőoktatásba jelentkező tanulók ösztöndíjas, részösztöndíjas, valamint önköltséges formában folytathatnak tanulmányokat. A sikeres érettségi vizsga mellett, meghatározott szintű nyelvtudással is rendelkezniük kell a leendő hallgatóknak (2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról).

Az Universitas Press Felsőoktatás-kutató Műhely az ELTE megbízásából végzett vizsgálatot 2008-ban arra vonatkozóan, hogy milyen elvárásokat támasztanak a munkáltatók a pályakezdő fiatalokkal szemben. Bár a felsőoktatásba jelentkező diákok számára egyre magasabb követelményeket állítanak, ezzel párhuzamosan a munkáltatók igényei is növekednek. A kutatás során nemcsak a magán, hanem a közszféra munkaadóival is interjút készítettek, mivel ez utóbbi területein is számos fiatal helyezkedik el.

A kutatás egyik lényeges tapasztalata, hogy a munkáltatók szükségesnek tartják a pályakezdő fiatalok jelenlétét a munkaerő-piacon, mivel friss tudással, szemléletmóddal rendelkeznek. Az interjúkból kiderül, a vállalatvezetők olyan munkaerőt keresnek, akik gyakorlattal rendelkeznek, nagy munkabírásúak, tanulékonyak, valamint megfelelő szintű számítástechnikai ismeretekkel és nyelvtudással rendelkeznek. Emellett kiemelten fontos a mobilitás, együttműködési képesség és a motiváltság. A pályakezdők hiányosságai között a tapasztalatlanságot és az önálló munkavégzést említették. Továbbá kiemelt probléma a munkakultúra hiánya. Az interjúk alapján megállapítható, hogy a munkáltató döntését sok esetben meghatározza melyik oktatási intézményben szerezte diplomáját a leendő munkavállaló (Forgó-Czakó-Lévai 2009).

4. A munka világába való beilleszkedés

4.1 A munkatapasztalat hiányából eredő problémák, interperszonális kapcsolatok jelentősége a pályakezdők munkavállalásban

A KSH 2010-es IV. negyedévében készült felmérései alapján a 15-29 éves fiatalok fele rendelkezett munkatapasztalattal. Az adatok felvételekor a megkérdezettek háromnegyede végzett jövedelemszerző tevékenységet, egynegyedük azonban nem érezte szükségesnek a munkatapasztalatot, vagy nem volt lehetősége ilyen tevékenységre. Azoknak a fiataloknak az egynegyede, akik rendelkeztek munkatapasztalattal, bár a felvétel idején nem dolgoztak, arról számoltak be, hogy leginkább alkalmi munkákat vállaltak, valamint a szünidejük alatt folytattak ilyen tevékenységet. Ez időtartamban kevesebb, mint három hónapot jelent. A megkérdezett fiatalok egynegyedének munkaviszonya ennél hosszabb ideig tartott, de nem érte el az egy évet. A felvételbe bevont tanulók felének stabilnak bizonyult a legutóbbi munkaviszonya, mivel a tevékenység legalább egy évig tartott.

A vizsgálatba bevont diákok közül 885.000. fő nyilatkozta, hogy még semmilyen jövedelemszerző tevékenységet nem végzett. A nemek közti különbségek tekintetében a férfiak azok, akik leginkább munkát vállalnak a korosztályban. Nemzetközi szintű összehasonlításban, hazánkban meglehetősen alacsony azoknak a száma, akik diákmunkát vállalnak. A magasabb arányú foglalkoztatás leginkább azokat a fiatalokat jellemzi, akik nem nappali tagozaton tanulnak, a 15-29 év közötti korosztályban ez 100 fiatalból 68 főt jelent, míg a nappali tagozatos diákoknál mindössze 5 főt (www.ec.europa.eu 2014.04.12.).

4.2 „Kötelező önkéntes” munka

A Nemzeti Alaptanterv ösztönzi a diákok felelősségvállalását hátrányos helyzetű társaikkal szemben. Ezen keresztül alkalmuk nyílna megismerni képességeiket, a segítő magatartás pedig a társadalmi élethez, így a munka világához is elengedhetetlen kompetenciák kialakítását is fejleszti, így pl.: az együttműködés és a problémamegoldás képességét.

4.3 Migráció, külföldi munkavállalás lehetősége- a fiatalok munkavállalási preferenciái, tudatos készülés a külföldi életre

Korábban sokkal inkább a Magyarországra betelepülők aránya volt a kutatások központi kérdése, az utóbbi évtizedekben sokkal hangsúlyosabb kérdés, hogy hányan hagyják el az országot. A kutatásokból kirajzolódik, hogy az ezredforduló óta eltelt időszakban jelentősen növekszik azoknak a fiataloknak a száma, akik külföldön kívánnak munkát vállalni, illetve

véglegesen más országba szeretnének letelepedni. A 2001-es adatok alapján a 18-39 év közötti korosztály 22 %-a tervezett külföldi munkavállalást, az uniós csatlakozást követően ez a szám elérte a 34 %-ot. Továbbá csökkent azoknak a száma, akik csupán rövid időtartamú külföldi tartózkodást terveztek, ezzel párhuzamosan nőtt azoknak a száma, akik hosszabb távon szeretnének külföldön élni. 2005 és 2012 között növekedett azoknak a száma, akik kivándorlást terveztek, csökkenést 2013-ban tapasztaltak, de az adatokból megállapítható, hogy az elmúlt fél évtized során, a fiatalok legalább egytizede tervezett külföldi munkavállalást (ww.tarki.hu 2014.03.29). A migráció oka leginkább a jobb életlehetőség reményében, a magasabb bérekben rejlik. Ugyanakkor a migránsnak számolnia kell a lakhelyváltás költségeivel és a biztonságot nyújtó család, barátok támaszának nélkülözésével.

A külföldi munkavállalók tényleges számát az egyes tagországok (pl.: Nagy-Britannia) hiányos statisztikai adatai miatt nehéz pontosan meghatározni. A cégalapítással foglalkozó német KftKreator 2014-ben EUROSTADT és országos adatbázisok, valamint a Nemzetgazdasági Minisztérium Nagy-Britanniára vonatkozó becslése alapján összeállított beszámolója szerint ez a szám napjainkban 500-600 ezer közötti lehet (www.kftkreator.hu 2014.12.14).

A TÁRKI kutatása alapján demográfiai jellemzők szerint is körülírható a külföldi munkavállalás iránti igény. A nemek szerinti megoszlás tekintetében inkább a férfiak vállalnak munkát külföldön. Életkor szempontjából az átlag 32 év, az idősebbeket kevésbé jellemzi a mobilitás. Magasabb az arány azoknál, akiknél a családi kötelek kevésbé erősek, ez magába foglalja többek között a nem nukleáris családban élőket. A magasabb iskolai végzettség, jogosítvány, internethasználat ugyanígy növeli az ilyen típusú munkavállalás esélyeit. Nemcsak a nagyvárosokból, de a hátrányos helyzetű településekről is nagyobb arányban vándorolnak el, sok esetben a kilátástalannak tűnő munkanélküliség motiválja az egyént az ország elhagyására. Mindezek alapján úgy tűnik, hogy a növekvő migráció nem a vállalkozó kedvvel hozható összefüggésbe, sokkal inkább a kedvezőtlen gazdasági folyamatok miatt hozott döntés. A külföldi munkavállalók célpontjai Németország, Ausztria valamint az Egyesült Királyság. A migráció irányát tekintve általában a kedvezőtlenebb gazdasági területekről halad a kedvezőbb területek felé. Ezzel egyidejűleg a növekvő nyomás hatására emelkedik azoknak a száma, akik a kedvezőtlenebb feltételek ellenére is inkább a külföldi foglalkozást preferálják. Jelenleg nem lehet előre megjósolni, hogy a felsőoktatásban

jelentkező változások, gazdasági tényezők állandósítják-e a nagyobb migrációt (www.tarki.hu 2014.03.29).

4.4. Vállalkozói hajlandóság

A TÁRKI 2009-ben végzett kutatása a Flash Eurobarometer 2007-es adatbázisára támaszkodva vizsgálta meg az Európai Unió 25 országában a vállalkozói hajlandóságot. A kutatás ezen belül elsősorban arra koncentrált, hogy a vizsgálatba bevont személyek vonzóan tartják-e személyes karrierútjukban az egyéni vállalkozás lehetőségét, valamint kitértek arra a kérdésre is, hogy alkalmazottak vagy önálló munkavállalók lennének-e szívesebben. A vállalkozói kedv hazánkban 43%, amely megfelel az európai átlagnak, azonban fontos megjegyeznünk, hogy ez a kategória nem azonos a potenciális vállalkozók körével. Azok a személyek, akik szívesen válnának önálló munkavállalóvá, előnyként jelölték meg a függetlenséget, a kreatív és kötetlenebb munkavégzést és az önmegvalósítást. A vállalkozói léttel kapcsolatos ellenérvek között fellelhető a stabilitás és rendszeres munkabeosztás hiánya, bizonytalanabb jövedelem. A kutatásba bevont magyarok - a többi posztoszocialista ország lakóihoz hasonlóan - a biztonság hiányára, mint ellenérve ritkábban utaltak, a képességeik hiányára azonban gyakrabban (Lengyel 2009).

5. Kutatás

5.1. Kutatási célok, eszközök, módszerek

5.1.1. A kutatás célja

A kutatásom célja az volt, hogy feltérképezem, milyen hasonlóságok és különbségek vannak a gyermekotthonban élő és családban nevelkedő középiskolai tanulók munkavállalással kapcsolatos elképzelései között. 15-19 év közötti korosztályba tartozó Győr és Győr környéki fiatalokat kerestem fel. Azért erre a korcsoportra esett a választásom, mivel úgy vélem, ebben az életszakaszban már önálló véleményt tudnak alkotni a pályaválasztásról, orientálódhatnak a választott szakma, hivatás felé, foglalkoztatja őket az önálló élet és a felnőtté válás gondolata. Mindemellett szerettem volna feltárni, hogy a szociális környezet, amely eltérő a lakásotthonokban élők és a családban nevelkedők esetén, milyen hatással vannak a gyermekek jövőképeire. Ehhez kapcsolódóan kitértem a szülők foglalkozására, továbbá vizsgáltam a kortársak, a pedagógusok és a média szerepét, a külföldi tanulással és munkavállalással kapcsolatos terveket, jövedelemre és képzettségre vonatkozó attitűdöt.

A kutatást 2014. július-szeptember között végeztem.

5.1.2. Kutatási módszer

Az általam választott kutatási módszer a szóbeli kikérdezés, az alkalmazott eszköz pedig a részben strukturált interjú volt, melyhez előzetesen 23 ill. 24 kérdést állítottam össze, inkább nyitott kérdéstípusokra koncentrálva, annak érdekében, hogy a tanulók bővebben kifejtsék gondolataikat. Ennek segítségével tartalmasabb, személyesebb beszélgetéseket tudtam folytatni a fiatalokkal. Átfogóbban megismertem elképzeléseiket, mintha csupán írásos formában érdeklődtem volna. Az intézményekben tett személyes látogatás hatására szembesülhettem életkörülményeikkel, lehetőségem nyílt a gyermekekkel napi kapcsolatban lévő nevelőktől is érdeklődni. A felkeresett intézményekben a nevelők és az ott élő tanulók egyaránt pozitívan fogadták a személyes felkeresést, valamint újdonságot is jelentett számukra, elmondásuk alapján ilyen formában még nem vettek részt kutatásban. A középiskolákban kevésbé volt rugalmas a kapcsolatfelvétel, feltehetőleg azért is, mivel az interjúk készítése egybeesett a tanévkezdés időszakával. Azért is hasznos választásnak bizonyult ez a kutatási eszköz, mivel viszonylag kevés személyt (10-10 főt) tudtam bevonni a kutatásba. Ennek oka, hogy a gyermekotthonban élő fiatalok jelentős része, bár beletartozott az általam megjelölt korosztályba, ennek ellenére a többség számos esetben még 18 évesen is az általános iskolát végzi és/ vagy speciális szakiskolába jár, ezáltal jelentősen korlátozódott azoknak a száma, akik megfeleltek az általam megjelölt kategóriának.

5.2. Minta

Győr és környékén (Győr-Ádysváros, Győr-Ménfőcsanak, Tét, Jánossomorja) található valamennyi olyan lakásotthont felkerestem, ahol a tanulók megfeleltek az általam megjelölt kritériumoknak, ez összesen 11 főt jelentett, ebből egy személy nem vállalkoztak az interjúra.

1. sz. táblázat: A gyermekotthonban élő válaszadók nem, életkor, valamint az iskola és lakóhely típusa szerinti megoszlása

Nem	Életkor	Iskola típusa	Lakóhely (gyermekotthon)
Férfi	18	szakmunkás	város
Nő	16	szakközép	község
Férfi	17	szakmunkás	község
Férfi	17	szakmunkásképző	község
Nő	17	szakmunkásképző	község
Nő	17	szakmunkásképző	város
Férfi	17	szakmunkásképző	város
Nő	17	szakmunkásképző	város
Férfi	17	szakmunkásképző	község
Nő	16	szakmunkásképző	város

A válaszadók átlagéletkora 17 év, egyenlő arányban képviseltetik magukat a nők és férfiak.

2. sz. táblázat: A családban élő válaszadók nem, életkor, valamint az iskola és lakóhely típusa szerinti megoszlása

Nem	Életkor	Iskola típusa	Lakóhely (város, község)
Férfi	16	gimnázium	város
Nő	18	gimnázium	város
Férfi	17	szakközép	város
Férfi	18	szakközép	község
Férfi	18	szakközép	város
Férfi	17	szakmunkásképző	község
Férfi	16	szakmunkásképző	város
Férfi	17	szakmunkásképző	város
Nő	17	szakmunkásképző	város
Férfi	16	szakmunkásképző	község

A válaszadók átlagéletkora az ő esetükben is 17 év. A gyermekotthonban élők többsége szakmunkásképzőben tanul, ezért ennél a csoportnál is tudatosan kerestem fel szakmunkástanulókat többségében. A diákok nagy része város, azon belül megyei jogú város lakója.

A férfi többség azzal magyarázható, hogy az általam látogatott szakiskolába, valamint szakközépiskolába kisebb számban képviseltetik magukat a lányok. Előbbi esetben ez inkább az elsajátítható szakmák jellegéből fakad (szobafestő-mázoló, kárpitos), míg utóbbi esetén az intézmény hagyományainak megfelelően többségben vannak a fiú tanulók. Sajnálatos módon a felkeresett középiskolák egy része nem kívánt együttműködni a kutatásban.

5. 3. Kutatási eredmények bemutatása

5.3. 1. Az első kérdésre (Mi alapján választottad azt az intézményt ahova jelenleg jársz?) adott válaszok alapján a gyermekotthonban élő fiatalok közül 6 tanuló is megfogalmazta, hogy nem

tudatosan választotta sem az iskolát, sem a szakmát, azért járnak az adott intézménybe, mert oda nyertek felvételt. Az említett 6 személyből 2 diák szeretett volna másik, általuk színvonalasabbnak ítélt iskolában tanulni, közülük azonban csak egy tanuló említette, hogy az első sikertelen felvétel ellenére, ismételten megpróbálja a vágyott szakmai képzést megszerezni, ám addig is igyekszik helytállni a jelenlegi iskolájában. 4 fő a választott szakma alapján jelölt meg iskolát, leginkább az általuk érdekesnek tartott hivatást keresték lehetőségeikhez mérten. A válaszok között említették a gyermekkori pozitív emlékeket is, melyek feltehetőleg motiválják őket arra, hogy ezekhez az élményekhez hasonlókkal gazdagodjanak a későbbiekben munkavállalóként. Egy tanuló külön pozitívumként emelte ki, hogy lehetősége nyílt az általános iskolájához tartozó középiskolai tagozaton végezni a választott szakmát. Azoknak a tanulóknak, akik szakmunkásképzést választották, már korán lehetőségük nyílik arra, hogy gyakorlaton vegyenek részt, megtapasztalják, milyen nehézségekkel kell számolniuk a mindennapi munkavégzés során. A szakácstanuló, András számára azonban nehézséget jelentett a munkatársakkal való együttműködés kialakítása, emiatt el is hagyta gyakorlati helyét. Természetesen egyetlen példából nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, de némileg sugallja ez az eset azt, hogy a szakmai tudás mellett számos más képesség is szükséges ahhoz, hogy helytálljanak a munkahelyükön. Feltehetőleg a biztonságot nyújtó család hiánya nem könnyíti meg számukra ezeknek a képességeknek az elsajátítását. Amennyiben nemek szerint vizsgáljuk a válaszadást, kitűnik, hogy inkább a lányok azok, akik tudatosabban készülnek a jövőre.

Mindenképpen lovász szerettem volna lenni, mivel nagyon szeretem a lovakat. Aztán úgy döntöttem, hogyha van érettségim is, mégiscsak több mindent tudok csinálni a későbbiekben, és egy gépészeti szakmával sokkal jobban el tudok helyezkedni. Mezőgazdasági gépésztechnikus leszek. (Krisztina)

A családban élő tanulók válaszait összegezve kitűnik, hogy a többség sokkal tudatosabban választott középiskolát, mint a lakóotthonokban élők. Több esetben az elsődleges választási motivációk is különböznek. Az egyik gimnazista, már ennél a kérdésnél megemlítette, hogy a főiskolai továbbtanulás szempontjából lényegesnek tartotta, hogy 'elit iskolába' járjon, a gimnáziumi tanulók mellett azonban a szakközépiskolába járó fiatalok is motiváltak voltak abban, hogy megfelelő képzésben részesüljenek. Továbbá vonzó volt számukra az a lehetőség is, hogy az iskola nem csupán érettségít, de piacképes szakmát is biztosít a számukra, amennyiben élni szeretnének ezzel a lehetőséggel. Ebből megállapíthatjuk, hogy nemcsak a

pillanatnyi érdeklődési körük, hanem a jövőbeli lehetőségek szélesebb köre is meghatározta az iskolaválasztást.

„Mindenképp egy olyan szakmát akartam, amivel biztosan tudom, hogy megalapozom a jövőmet.” (Tamás)

A családban élő szakmunkás diákok közül egy fő említette, hogy csupán azért végzi az adott iskolát, mert oda jutott be. Dávid, a Bécsben élő, de Győrben tanuló fiatal a határ közelsége miatt választotta az intézményt, ugyanakkor kiemelte, hogy a szakmát is érdekesnek találja. További 3 fő ugyancsak a leendő szakma iránti vonzalom alapján jelentkezett középiskolába. Itt is megjelentek a gyerekkori élmények, mint motiváció, valamint, hogy az édesapa nyomdokaít kövessék, az övével azonos szakmát sajátítsanak el. A lakásotthonokhoz képest itt a fiúk is határozottabb, racionálisabb elképzelésekkel bírnak.

Összességében a családban élők tudatosabb, átgondoltabb döntést hoztak a középiskola kiválasztásakor. Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szülőktől kapott támogatást, melyre a gyermekotthonokban élő fiataloknak nincs, vagy kevés lehetősége nyílik.

5.3.2. A második kérdésre („Tovább szeretnél-e tanulni, vagy ezzel a képesítéssel kívánsz elhelyezkedni?”) a gyermekotthonokban élők körében vegyes válaszok születtek. Továbbtanulás alatt leginkább egy másik szakma megszerzését értették. A megkérdezettek közül 4 fő úgy gondolja, azzal a szakmával szeretne elhelyezkedni, amit jelenleg tanul. Ugyanakkor bizonyos válaszokból az is kitér, hogy azért sem motiváltak egyes tanulók a további tudás megszerzésében, mert saját képességeiket gyengébbnek ítélik meg kortársaikhoz képest, vagy éppen akaraterejükben, kitartásukban bizonytalanok. Ennek ellenére többen megfogalmazták, hogy szeretnék véghezvinni, amit elkezdtek. Annak a lehetőségét, hogy más szakmát tanuljanak, leginkább azok tartják szem előtt, akik nem biztosak abban, hogy a legkedvezőbb döntést hozták, vagy a képességeiknek leginkább megfelelő iskolába kerültek. A szakmunkástanulók közül csak egy diák emelte ki az érettségi megszerzését, a felsőoktatás lehetősége pedig csupán a szakközépiskolába járó lányt foglalkoztatja. A külföldi munkavállalást már ennél a kérdésnél felvetette két fiatal.

„Nem akarok továbbtanulni. Néha elgondolkodom egy érettségin, de aztán rájövök, hogy nem szeretek tanulni. Maradok a szakmánál, ha nem is szakmában helyezkedek el, de meg akarom szerezni.” (Diána)

Ehhez képest a családban élők esetén a továbbtanulással kapcsolatban sokkal határozottabb terveket fogalmaztak meg. A felsőoktatás lehetősége a gimnazistákat és a szakközépiskolába járókat is egyaránt foglalkoztatja, annak ellenére, hogy utóbbiak esetén lehetőségük van az érettségi megszerzése után, további egy év tanulással felsőfokú képesítést szerezni. Beszélgetésünk során azonban kiderült, erre mindkét fiú inkább olyan lehetőségként tekint, amely biztonságot jelent számukra, ha nem sikerül elvárásaiknak megfelelően a főiskolai felvételi. A szakmunkásdiákok esetén egy fő említette, hogy szeretne másik szakmát, míg egy asztalosnak tanuló fiú az érettségi és technikai bizonyítvány megszerzését is célul tűzte ki. Az előző kérdésre adott válaszokból azonban az is kiderül, hogy a többség elégedett a választásával, feltehetőleg ezért sem szeretne más képesítést is megszerezni.

Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a családban élők motiváltabbak a továbbtanulással kapcsolatban, tudatosabban tervezik az előrehaladást tanulmányaikban. A gyermekotthonokban élő ezzel szemben jobban elzárkóznak a további tudás megszerzésétől. Azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy feltehetőleg az iskola típusa is meghatározó, hiszen a szakmunkástanulók többsége ez utóbbi csoport esetén sem kíván további tanulmányokat folytatni.

5.3.3. A harmadik kérdésem arra vonatkozott, mennyire játszott szerepet az osztálytársak/barátok véleménye a pályaválasztásban. A kérdést további részekre, „a” és „b” verzióra bontottam. Az „a” esetben arra voltam kíváncsi, mennyire volt erős a befolyás, amennyiben az adott intézményt tekinti a pályaválasztás szempontjából befejezett iskolának, míg a „b” verzió arra vonatkozott, mennyire befolyásolták a tanulót, amennyiben felsőoktatási intézményben kíván továbbtanulni.

A lakásotthonokban élők esetén, ahogy fentebb említettem, egy fő kíván részt venni a felsőoktatásban, az általa adott válaszból kiderül, ebben jelentőst hatást gyakoroltak rá iskolatársai:

„Nálunk szinte mindenki tovább szeretne tanulni, nagyban befolyásolnak a többiek, mondták, hogy tanuljak tovább, én se maradjak ki a sorból.” (Krisztina)

A fent említett tanulót leszámítva, azonban mindkét csoport egyöntetűen megfogalmazta, hogy egyáltalán nem befolyásolta döntésében az osztálytársak, barátok elképzelései. Többen hozzátették, hogy inkább saját elképzeléseiket követik.

A másik csoport esetén ambiciózusabbak a tanulók, többen szeretnének továbbtanulni. Azonban egyöntetűen úgy fogalmaztak, hogy döntésükben a barátok, osztálytársak véleménye egyáltalán nem volt rájuk hatással. Hat fő szeretne további képzést szerezni, közülük 4 fő a felsőoktatásban képzelel el az előremenetelt. A két gimnazista úgy gondolja, az ő szempontjából nincs is más lehetőség, mint felsőoktatásba jelentkezni, ugyanis ez a típusú középiskola nem biztosítja számára szakmai képzés lehetőségét, tehát sokkal inkább a képzés jellege volt meghatározó számukra, nem pedig az ezzel kapcsolatos vélemények. A szakközépiskolába járók, bár elsősorban műszaki, pénzügyi ismeretekkel gazdagodnak a tanulmányaik során, beszámoltak arról, hogy osztálytársaik, bár terveik szerint szintén továbbtanulnak, a többség nem ezt az irányt jelölte meg. A jogi pályára készülő Dávid önálló és racionális döntésnek értékeli a szakválasztást, míg a műszaki egyetemre készülő osztálytársa úgy érzi, magára maradt a döntésével. Ennek oka, hogy bár a középiskola elsősorban műszaki pályára készíti fel diákjait, osztálytársai közül egyedül ő választotta ezt az irányt a továbbtanulási lehetőségek közül.

5.3.4. A gyermekotthonban élők esetén a kérdéssor kiegészült azzal a kérdéssel, hogy tartja-e a tanuló a kapcsolatot szüleivel. A válaszadásból kiderül, hogy 10-ből 1 olyan gyermek van, akinek nem élnek a szülei, valamint további két diák vesztette el korábban az édesanyját. A többségnek, 8 főnek ugyan élnek a vérszerinti szülei, ennek ellenére a későbbi válaszokból úgy tűnik, hogy különböző okokból, de nincs különösebben szoros a kapcsolatuk a családtagokkal.

5.3.5. Ez utóbbit alátámasztják a – „Mi a szüleid foglalkozása?” „Mit dolgoznak éppen?” - kérdésekre adott bizonytalan válaszok. A 8 főből mindössze 1 gyermek tudta pontosan megnevezni mindkét szülő foglalkozását és jelenlegi munkahelyét, a többség csak felületesen ismeri szülei munkavállalással kapcsolatos helyzetét. Előfordult, hogy erre a személyesebb jellegű kérdésre elutasítóan reagáltak, a vérszerinti családdal való kapcsolat észrevehetően érzékenyen érintette a fiatalokat.

„Mit tudjam? Nem foglalkozok vele. Apukám se tudom mit dolgozik, nem értek hozzá.”
(Szabina)

„Azok a semmirevalók? Váltsunk is témát.” (Alex)

A családban élők természetesen sokkal pontosabban meg tudták határozni mi a szülei foglalkozása. Szellemi munkakörben a gimnazista tanulók, valamint az egyik szakmunkás

tanuló édesanyja dolgozik, a többiek szülei fizikai jellegű munkát végeznek. Ezek alapján úgy tűnik a szülők munkaköre hatással bír a gyermek iskolaválasztására is, ezáltal a végzettségre is, ugyanis (ahogy ez a későbbi válaszokból kiderül), azok a szülők, akik fizikai munkát végeznek alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek, míg a szellemi munkakörben dolgozó szülők magasabb képesítést szereztek.

5.3.6. A 6. kérdésben arra kérdeztem rá, alkalmazottként vagy vállalkozóként tevékenykednek-e a szülők. A lakásotthonokban készült interjúk alapján, a többség esetén a szülők alkalmazottként dolgoznak, egy részük pedig nem tudott válaszolni a kérdésre. Klaudia azt is megfogalmazta, hogy amikor beszél, találkozik a vérszerinti szülővel, nem kerül szóba a munkavállalás. Egyedül a péknek tanuló lány vetette fel a saját vállalkozás lehetőségét, a többiek válaszaik alapján nem számolnak ennek lehetőségével.

A családban élők csoportja esetén is többségben vannak azok szülei, akik alkalmazottként dolgoznak. Saját vállalkozása csak Domonkos szüleinek van, Dávid, szobafestő édesapja pedig főállása mellett egyéb szakmájához kötődő munkákat is vállal jövedelemkiegészítésként. A szakmunkás tanulók későbbiekben adott válaszaik alapján úgy tűnik, jövedelmezőbbnek tartják vállalkozóként tevékenykedni - feltehetőleg leendő hivatásuk jellegéből fakadóan - nagyobb részükről a vállalkozói hajlandóság.

Az interjúba bevont fiatalok többségének tehát a közvetlen környezetén keresztül nincs lehetősége megismerkedni a vállalkozói lét előnyeivel és hátrányaival.

5.3.7. Az interjú során kitértem arra is, mi a szülők legmagasabb iskolai végzettsége. A lakásotthonokban élők esetében mindössze 2 fiatal tudta pontosan megnevezni. Két tanuló csak az egyik szülő kapcsán tudta megmondani, 6 főnek pedig egyáltalán nincs ismerete erről a kérdésről. A válaszokból az is kiderül, nincsenek pontosan fogalmaik arra vonatkozóan, milyen fokozatai vannak az iskolai végzettségnek, vagy milyen végzettségre van szükség a különböző szakmák elvégzéséhez (például: villanyszerelő). A szülők foglalkozásáról, iskolai végzettségéről a nevelőknél is érdeklődtem, akik fontosnak tartották megemlíteni, hogy a többség édesanyja aluliskolázott, valamint arról is tudomásuk van, hogy bár gyermekük felé azt sugallják a találkozások során, hogy rendelkeznek munkából származó jövedelemmel, tudomásuk szerint a legtöbb esetben ez sajnálatos módon nem igaz, melynek különböző okai vannak, így például alkoholbetegség.

A családban élők, akár csak a foglalkozás megnevezésekor, erre a kérdésre is pontosabb válaszokat adtak.

A válaszok alapján megfigyelhető, hogy a szülők végzettsége jelentősen befolyásolja a tanuló képesítését. A gimnazisták esetén legalább az egyik szülő főiskolai vagy egyetemi végzettséggel bír. A szakközépiskolába járó fiúk szülei szakközépiskolában végeztek, míg a szakmunkás tanulók esetén az édesanya érettségi bizonyítvánnyal rendelkezik, az édesapa pedig szakmunkás képesítést szerzett. Ez alapján úgy tűnik az iskolai végzettség mintegy újrateermeli magát a következő generációnál, de legalábbis nagyon erős korreláció figyelhető meg a családban nevelkedő szülők és gyermekeik képzettségi szintje között.

5.3.8. A következő kérdésben arra kerestem a választ, hogyan, miben segítették/segítik a fiatalokat tanáraik a pályaválasztásban. Itt a lakásotthonokban készült interjúk alapján három olyan esetet említhetünk, ahol a pedagógusok igyekeztek a gyermek képességeihez mérten iskolát ajánlani. A szakközépiskolába járó tanuló említette, hogy motiválták általános iskolai tanárai is, hogy szakmunkásképző helyett igyekezzen bejutni az érettségit is adó intézménybe. Egy másik lány pedig arról számolt be, hogy olyan iskolát próbáltak kiválasztani számára a tanárai, ahol helyt tud állni, valamint jó eséllyel el is tudja végezni. Legpontosabb útmutatást az a fiatal kapott, aki megkérte általános iskolai osztályfőnökét, nevezzen meg számára egy konkrét szakmát. Amikor nem sikerült a felvétel a vágyott szakközépiskolába, jelentős segítség volt számára, az előbb említett pedagógus által javasolt alternatíva. 7 fő esetén nem volt ilyen jelegű tanácsadás, a többség azt emelte ki, hogy a döntést rábízták, inkább a szakiskolák tájékoztatói, valamint a különböző intézményekben tett iskolalátogatások befolyásolták őket.

A családban nevelkedők számára meglepő módon a kérdés nehezen értelmezhetőnek bizonyult, azonban lehetőségem volt további kérdéseket feltenni ennek kapcsán, mint például terelték-e őket valamilyen irányba a tanáraik, ellátták-e jó tanácsokkal őket.

Ezzel kapcsolatban vegyes válaszok születtek, a gimnazista lány és fiú érzekelte a legkevésbé a pedagógusok támogatást, ennek oka talán az lehet, hogy részükről természetesnek veszik a továbbtanulást, a motiválás egyikük elmondása alapján abban nyilvánul meg, hogy kiemelik az emelt szintű érettségi jelentőségét. Ugyanakkor Dóri azt is megfogalmazta, hogy a tanári pályáról mindenképpen el szeretnék téríteni őket. A szakközépiskolába járó Tamás legnagyobb segítségnek a különórákat éli meg, míg osztálytársa Domonkos bármilyen kérdéssel fordulhat tanáraihoz. A szakmunkás diákok ezzel szemben sokkal

gyakorlatiasabban értelmezték a kérdést, azt emelték ki, hogy tanáraik elmagyarázzák számukra a szakma elsajátításához szükséges ismereteket, közülük Dávid érezte úgy, hogy az oktatók biztatják a jobb teljesítmény elérésére.

„Nem terelnek semmilyen irányba, megtanítanak amire kell és ennyi.” (Ádám)

„Nagyon sokban segítettek, segítenek most is. A tanáraink mondták, hogy olyan iskolát válasszak, ami érettségit is ad, mivel több van bennem, mint egy szakmunkásban. Most is mondták, hogy majd tanuljak tovább.” (Krisztina)

Összességében úgy tűnik, a diákok elvárásai a pályaválasztási tanácsadással, a segítségnyújtással kapcsolatban iskolatípusonként és egyénenként is eltérőek, valamint az intézmény dolgozói különbözőképpen értelmezik az ezzel kapcsolatos teendőket. 2 tanuló is kiemelte, hogy úgy véli, az iskolában nem szeretnék őt befolyásolni, ez alapján elképzelhető, hogy nem, vagy kevésbé mernek tanácsot adni számukra.

„Különórákra járok, vagyis az iskolába vannak szervezett külön órák és úgy tudok készülni, de a választásban úgy érzem, egyedül döntöttem el a további célokat.” (Dávid)

5.3.9. A következő két kérdésre adott válaszokat összevontam kezelem, azt vizsgáltam, van-e olyan személy, aki mintaként, példaként szolgál az interjúalanyok számára a pályaválasztásban, és amennyiben igen, ki az (családtag, barát, ismerős, szomszéd, média szereplő stb.).

A lakásotthonokban az interjúalanyok többsége, 6 fő tudott példaképet megnevezni. A szülőkkel való szoros kapcsolat hiánya itt is szembetűnő. Klaudia régen az édesanyját tekintette példaképnek, többek között azért is, mert ugyanazt a szakmát tanulja, mint ami eredetileg édesanyja hivatása. Azonban a szülő alkoholizmusa miatt ma már nem tud rá mintaként tekinteni. András ugyan bizonytalan volt, de végül édesanyját említette, kitartása miatt. A többiek válaszából azonban kiderül, példaképüket nem a vérszerinti családból választják, hárman is említették a nevelőt, mint pozitív példát, előnyös tulajdonságai között pedig a toleranciát, megértést emelték ki, illetve azt, hogy azért néznek fel rá, mert „ő lett valaki”. „letett valamit az asztalra”. Pedagógust, oktatót két fő említett, ketten barátot, osztálytársat, egy lány pedig idősebb párját tekinti követendő példának. Az előbb említett személyeket hasonló okokból tisztelik a diákok. Érdemeik közé sorolták, hogy nehéz körülményeik ellenére el tudtak helyezkedni, megteremtették anyagi biztonságukat, a

munkájukban szorgalmasak. A szakmunkástanuló Krisztián tanára kreativitását, és a feladatelvégzésben tapasztalt önállóságát is fontos értéknek tartja.

A másik csoport tagjai esetén 7 fő nevezett meg példaképet. Mindannyian az egyik, vagy mindkét szülőt tartják követendő mintának. Az asztalosnak és szobafestőnek tanuló fiúk édesapjuknál a munka iránti szeretetet, szorgalmat, tehetséget, maximalizmust emelték ki. Valószínűleg ez is jelentősen befolyásolta őket abban, hogy továbbvigyék a szülő szakmáját. Hasonló tulajdonságokat emelték ki a szakközépiskolai tanulók is, bár az ő megfogalmazásukban az édesanya is nagyobb szerepet kapott. Az édesanya esetén szintén a teherbírást, valamint a családösszetartó szerepet emelték ki. Bár alapvetően a pályaválasztás szempontjából vizsgáltam ezt a kérdést is, többen megemlítették, hogy nemcsak a munkához való hozzáállásuk miatt tisztelik szüleiket. A válaszok között megjelenik az is, hogy segítőkészeknek, valamint „jó embereknek” tekintik őket.

„Apukám a maximalizmusa miatt, anyukám pedig amiért helyén kezeli a dolgokat.” (Tamás)

„Édesapám, olyan jónak tűnik a munkája, amit csinál.” (Maxim)

5.3.10. A következő kérdésben szerettem volna felmérni, milyen anyagi költségekkel jár a választott végzettség megszerzése. Természetesen azok a tanulók, akik felsőoktatásba szeretnének bekerülni, csak sejtik, milyen anyagi vonzatai lesznek a döntésüknek, pontosabb válaszokat azok tudtak adni, akik már biztosak abban, hogy nem kívánnak továbbtanulni. Az első csoport tagjai a jogosítvány megszerzését tartják a legjelentősebb kiadásnak. Véleményük szerint a különböző kategóriájú vezetői engedély megléte elengedhetetlen az álláskereséshez.

5.3.11. A következő kérdésem arra vonatkozott, hogy a véleményük szerint milyen összefüggés van az iskolai végzettség és a munkaerő-piaci elhelyezkedés között. A lakásotthonokban öten gondolták úgy, hogy a magasabb végzettség egyértelműen jobb pozíciót eredményez. Egy diák úgy vélte, hogy egyedül a diploma segítségével lehet megfelelő munkához jutni, míg a többiek a szakma fontosságát hangsúlyozták. A többiek számára a kérdés nehezen értelmezhetőnek bizonyult, ezért próbáltam rávezető kérdésekkel felmérni véleményüket. Egy diák egyáltalán nem tudott véleményt alkotni, ugyanaz a tanuló, aki korábban megemlítette, hogy szüleivel való találkozás során a munkavállalás nem kerül szóba. Négyen úgy gondolják, szakma, valamint érettségi nélkül is el lehet helyezkedni, sőt, akár több jövedelemmel is rendelkezhet az, aki semmiféle képesítéssel nem rendelkezik.

Példaként a gyárakat említették, ennek oka az lehet, hogy Győr és térsége számára az autóipar húzóágazat, mely többféle, köztük „betanított” típusú munkalehetőséget kínál az álláskeresőknél. Úgy gondolják az, hogy valaki állást találjon inkább kedv, szorgalom kérdése, az egyik szakácsnak tanuló lány pedig úgy véli, a képesítés megszerzése nem egyenlő a szakmai tudással.

„Amit az iskolában tanítanak az semmi. Nálunk van, aki nem tudom mikor végzett már, és én sokkal többet tudok.” (Leona)

A családban nevelkedők körében vegyes válaszok születtek. Ketten gondolják úgy, hogy az iskolai végzettségnek kiemelt jelentősége van. A többség úgy ítéli meg, szakmafüggő ki, mennyire képes érvényesülni, mennyire tartja fontosnak az adott területen a munkáltató a végzettség meglétét. Továbbá úgy látják, egyéb kompetenciák is elengedhetetlenek az álláskeresőkhöz, sőt, sokszor nagyobb jelentőséggel bírnak, mint a képzettség. A diákok a talpraesettséget, az alkalmazkodóképességet, a problémamegoldó képességet elengedhetetlennek tartják. Ezenkívül a szorgalmat és akaraterőt is lényeges elemeknek tartják, valamint az állásinterjú való megfelelő szereplést és a személyes kapcsolatokat is kiemelt jelentőségűnek tekintik. Bár ez utóbbit két tanuló is inkább negatívumként jelölte meg, mint olyan elemet, amely gyakran felülírja a professziót és a tehetséget. Összességében ez utóbbi csoport tagjai árnyaltabb válaszokat adtak, bár részükről nem merült fel, hogy végzettség nélkül vállalna valaki munkát, inkább a szakma és diploma különbségeiből fakadó esélyeket elemezték. Mindkét csoport tagjai úgy gondolják, az elhelyezkedés ugyan lehetséges alacsonyabb végzettséggel is, ahhoz azonban, hogy valaki magasabb pozíciót töltsön be, fontos, hogy egyéb tulajdonságokkal, bizonyos esetekben magasabb végzettséggel rendelkezzen. A válaszokból egyértelműen látszik, hogy azt az elgondolást, mely szerint a diploma biztosítja a munkaerő piaci sikerességet, az általam vizsgált fiatalok nem tekintik érvényesnek.

„Véleményem szerint szakmafüggő, akár nyolc általános végzettséggel is el lehet helyezkedni. Végezhet pl.: fizikai munkát. Ha továbbtanul az ember, nyilván felsőbb körökben fog elhelyezkedni.” (Ádám)

5.3.12. A következőkben azt vizsgáltam, véleményük szerint milyen összefüggés van az iskolai végzettség, valamint a jövedelem között. Itt bizonyos esetekben az állami gondoskodásban élő ellentmondásosan fogalmaztak. Tekintve, hogy az elhelyezkedési lehetőség kapcsán is bizonytalanok voltak, természetesen a várható jövedelemről is homályos

elképzeléseik vannak. Születtek azonban határozott válaszok is. Azok, akik a magasabb végzettséghez jobb pozíciót társítottak az előző kérdésnél, a fizetés terén is előnyösebbnek ítélik a lehetőségeket. A többség itt is a szakma szerepét hangsúlyozta, úgy gondolják, a jövedelmet meghatározza, hogy milyen területen dolgozik az adott munkavállaló, valamint azt is megfogalmazták, hogy a szakmunkások jó eséllyel nagyobb összegekre számíthatnak, mint a szellemi munkát végzők. Összefoglalva a többség nem lát egyértelmű összefüggést a végzettség és jövedelem között.

„Hát ez jó kérdés, mert ha szakmunkás vállalkozó és jól megy neki, akkor neki is van annyi jövedelme, mint a diplomásnak, de jelenleg szerintem a diplomásnak jobban megy.”

Ezzel szemben a családjukkal élő fiatalok közül hatan is úgy vélték, bér szempontjából meghatározó a végzettség. 1 fő nem tudott válaszolni, ketten nem látnak összefüggést a két tényező között, míg az egyik szakközépiskolai tanuló itt is a személyes kapcsolatok fontosságára hivatkozott.

„Minél magasabb a végzettség, annál könnyebb jól fizető állást találni és nem kell annyira nehéz munkát végezni. Ami a tanulást illeti, én elég lusta vagyok.” (Dominik)

5.3.13. Ezt követően azt vizsgáltam, miként gondolkodnak arról, hogy diplomával vagy szakmával lehet jobban elhelyezkedni. Erre a kérdésre az előző két témához képest jóval könnyebben és határozottabban válaszoltak. Az állami gondoskodásban élők többsége, 6 fiatal véleménye az volt, hogy a keresett szakma nagyobb esélyt biztosít az elhelyezkedéshez. 2 fő nyilatkozta, hogy a diploma ad jobb lehetőséget az elhelyezkedésre, míg ketten a diploma és a szakma típusától teszik függővé, hogy mennyire könnyű vagy nehéz állást vállalni. A családban élők is hasonló véleményen voltak, köztük 8 fő válaszolta, hogy szakmával könnyebb elhelyezkedni, azok a diákok is így nyilatkoztak, akik felsőoktatásba kívánnak továbbtanulni. Egy szakközépiskolai tanuló vélte úgy, hogy diplomával könnyebb az elhelyezkedés, míg egy válaszadó ismételten kiemelte, hogy egyéb kompetenciák is meghatározzák a munkavállalás lehetőségét. Ezek alapján úgy tűnik, a fiatalok számára a diploma némileg értékét veszítette, valószínűleg tapasztalják környezetükben, hogy a magas végzettség ellenére sokan nem tudnak szakmájukban, választott hivatásukban elhelyezkedni. A hosszú tanulás mellett a várható munkabér sem teszi vonzóvá számukra a felsőoktatást. Amennyiben a főiskolai végzettséggel rendelkező fiatal munkaerő-piaci elhelyezkedése sikeres, akkor sem jut feltétlenül magas jövedelemhez, mint az a következő kérdésre adott válaszokból is kitűnik.

5.3.14. Arra kérdésre vonatkozóan, hogy hosszútávon ki rendelkezik magasabb jövedelemmel, egy diplomás vagy egy szakmunkás, az előző válasznak megfelelően különböző véleményen vannak a fiatalok. Az első csoport esetén 3 fő vélte úgy, hogy a szakmunkások bírnak magasabb bérrel, míg négy személy inkább a diplomásokról gondolja ugyanezt. A fennmaradó 3 diák leginkább semleges választ adott, valamint ismételten arra hivatkoztak, hogy ezt a kérdéskört is jelentősen befolyásolja a szakma vagy diploma típusa. Meglepő módon a szakközépiskolába tanuló lány jelölte meg egyértelműen a szakmunkásokat, mint magasabb jövedelemmel rendelkezőket, a szakközépiskolás diákok pedig inkább a diplomásoknak tulajdonították ezt az előnyt. Ez alapján vélhetően nem elsődleges szempont ezeknek a fiataloknak a magas kereset, feltehetőleg inkább a biztos jövedelem gondolata motiválja döntéseiket.

„Ez is nehéz. Mert erre is azt tudom mondani, hogy attól függ hol van, nem?” (András)

A családban élők közül 6 fő gondolja úgy, hogy a diplomások magasabb bérrel rendelkeznek. Egy fő nem tudott válaszolni, egy másik tanuló szerint hosszabb távon egy szakmunkás rendelkezik magasabb jövedelemmel. 3 diák ennél a kérdésnél is kiemelte, hogy akárcsak az elhelyezkedés a várható jövedelem sem csupán a képzettségtől függ, egyéb tulajdonságok is szükségesek.

„Embere válogatja. Lehet, hogy valakinek van egy szép diplomája, de úgy szellemileg-szóval nem képes vagy nincsenek olyan tulajdonságai, amik rávezetnék a jobb eredményre.” (Domonkos)

„Ez változó, mert ha valaki elhelyezkedik egy diplomával, lehet, hogy alapból több pénzt kap, de például egy asztalos, ha tud nyitni egy saját vállalkozást, többet fog keresni, mint aki diplomával dolgozik.” (Dávid)

5.3.15. A következő kérdésben szerettem volna felmérni, véleményük szerint elhelyezkedési lehetőségek szempontjából elegendő-e, ha valakinek „csak” érettségije van. Az első csoport tagjai közül egy fő vélte úgy, hogy elegendő, míg egy másik diák szerint gyárakban az is el tud helyezkedni, aki csak érettségivel rendelkezik. Egy tanuló erre a kérdésre nem tudott válaszolni, a többség szerint azonban ma már nem elegendő az ilyen fokú képzettség.

A családban élő diákok közül hárman egyértelműen úgy gondolják, elegendő az érettségi. Egy fő vélte úgy, hogy függ az adott területtől is, de alapvetően vannak munkakörök, ahova nem szükséges magasabb képzettség, vagy szakmai tudás. A többség azonban ennek a csoportnak

az esetén is úgy érzi, szükséges szakmunkás bizonyítvány vagy egyéb képesítés is ahhoz, hogy állást találjanak.

„Én félnék, hogyha csak az lenne...ha az egyetem nem sikerül, itt maradok szakmai évre, hogy legyen valami a kezemben.” (Tamás)

5.3.16. Szerettem volna feltárni azt is, a fiatalok szerint milyen típusú szakmát/hivatást érdemes tanulni. Az előző kérdésekre adott válaszok alapján úgy gondoltam, erre nehezen tudnak majd válaszolni, bár a lakásotthonban élők fele valóban nem tudott véleményt alkotni, 5 fő tartalmas választ adott. Ketten meglehetősen gyakorlatiasan közelítették meg a kérdést, úgy gondolják, leginkább hiányszakmát érdemes tanulni, olyan hivatást célszerű választani, amire van kereslet és nagyobb eséllyel lehet munkát találni. Érdeklődtem az iránt is, mit értenek hiányszakma alatt. Véleményük szerint ilyen a szakács, cukrász, villanyszerelő, varrónő, bolti eladó, valamint a mezőgazdasági területen szükséges munkák. A szakközépiskolai tanuló azt is megfogalmazta, hogy nincs kereslet a luxuscikkek iránt, mindenképpen olyan hivatást kell választani, amire igényük, szükségük van az embereknek. A hiányszakmák előnyének gondolják azt is, hogy könnyebben felvételt nyer az a tanuló, aki ezek közül választ. A másik három válaszadó inkább emocionálisan közelítette meg a kérdést, ketten közülük az érdeklősi kört helyezték előtérbe. Volt, aki kiemelte azt is, hogy nincs értelme a környezet vagy az anyagi lehetőségek nyomására szakmát választani.

„Amit szeret. Én először fodrászatot választottam, vagyis azt inkább nevelőszüleim szerették volna nagyon, de nem szerettem. Aztán ide kerültem, és most váltottam. Szerintem mindenki az legyen, ami szeretne lenni, nem pedig az, amire azt mondják, hogy vállald ezt, mert ezzel jól fogsz keresni.” (Leona)

A motorszerelőnek tanuló Mátyás, a leendő szakmáját, valamint az ügyvédi hivatást jelölte meg, vélhetően az előbbi érdeklődése miatt, utóbbit pedig - a magasnak vélt jövedelem, társadalmi megbecsültség miatt választhatta. Egy másik fiú is az általa vágyott szakmát jelölte meg (szakács), melynek segítségével véleménye szerint be lehet utazni a világot és magas jövedelemhez lehet jutni.

A családban nevelkedők közül 2 fő nem tudott válaszolni, 2 tanuló szerint pedig az érdeklődési körnek megfelelően érdemes szakmát/hivatást választani. A többi válaszból úgy tűnik, leginkább a szakmunkástanulók elégedettek a pályaválasztással, mivel egy fő kivételével úgy vélik, az általuk választott szakmát érdemes tanulni, igaz, emellett más

területeket is említettek. Összességében az alábbi szakmákat nevezték meg: géplakatos, szobafestő-mázoló, bútorasztalos, kőműves, szakács. Továbbá kiemelt jelentőséget tulajdonítanak az autóiipari munkáknak, feltehetőleg ezzel kapcsolatban befolyásolja őket, hogy a lakóhelyükön és vonzáskörzetében több álláslehetőség is van ezen a területen. Abban, hogy a fent említett területeket jelölték meg, szerepet játszhat az is, hogy az intézményi, valamint családi háttérnek köszönhetően ezeket a szakmákat ismerik alaposabban. A szakközépiskolában tanuló két fő az autóiipar mellett, inkább a diplomás hivatásokban lát lehetőséget. A jogi pályára készülő Dávidot leginkább a filmművészet érdekli, de úgy érzi, a jogász szakma biztosabb jövőt jelent számára. Tamás leginkább műszaki területen jártas, az autóiiparban és az üzleti életben lát lehetőséget az előrelépésre.

5.3.17. A következő kérdésben azt szerettem volna felmérni, osztálytársaik, barátaik a diploma, vagy szakképesítés megszerzését helyezik-e előnybe. A gyermekotthonokban készült interjúk esetén megfigyelhető, hogy az iskolatípusa ebben az esetben is meghatározza, hogy milyen szintű képesítést szeretnének megszerezni a tanulók, bár ez nem minden esetben igaz, hiszen ez egyik szakmunkástanuló is kiemelte, hogy osztálytársai közül sokakat foglalkoztat a felsőoktatás gondolata, úgy véli, műszaki területen jó esélyekkel indulnak a felvételin. A mezőgazdasági területen tanuló lányt elsősorban osztálytársai motiválják a továbbtanulásban, szinte magától értetődően ismeretségi köre a diplomát részesíti előnyben. Ugyanakkor azt is megállapíthatjuk, hogy mivel legtöbb időt az iskolában töltik, feltehetőleg barátságok is leginkább az osztálytársakkal alakulnak ki, a lakásotthonon belül pedig számos esetben azonos iskolába járnak, a fiatalabb társaikkal pedig nincs módjuk erről beszélgetni. Az idősebb korosztályt pedig maximum a nevelők jelentik, hiszen a lakásotthonban 18 éves korukig élhetnek. A cukrásznak tanuló lány arról számolt be, hogy a baráti társaságban nem kerül szóba ez a téma, míg a gyakorlatát megszakító szakácstanuló szerint, ha tehetnék, osztálytársai semmit nem tanulnának, inkább csak visszahúzzák őt. A bútorasztalosnak készülő tanuló szerint ismerősei számára a diploma, mint lehetőség fel sem merül, a szakképesítés megszerzése is kihívást jelent számukra.

„Nem diplomáznak ezek, maximum a szakképesítés.” (Alex)

„Ha rajtuk múlik, leginkább semmit. Inkább csak húztak le.” (András)

A másik csoport esetén hasonlóan alakultak a válaszok az iskola típusának megfelelően. A gimnazista tanulók környezete egyértelműen diplomát szeretnének, míg a szakmunkástanulók barátaik, osztálytársai a szakképesítést helyezik előtérbe. A két szakközépiskolai tanuló úgy

látja, megfelelőnek az arányok osztályukban, van, aki továbbtanulna, de akadnak olyanok is, akik élnek az iskola által kínált további lehetőségekkel, azaz egy évvel tovább maradva képesítést próbálnak szerezni.

„Szerintem vegyes, észrevettem az osztálytársaimon, hogy van, aki diploma felé szeretne menni, van, aki szeretne itt maradni még és akkor szeretne egy szakmát is, de úgy gondolom itt nálunk inkább a diploma van előnyben.” (Tamás)

Összességében úgy tűnik, mind a gyermekotthonban élők, mind a családban nevelkedők többségében ismerik osztálytársaik továbbtanulással kapcsolatos terveit, lehetőségeit, ambícióit, ez azonban általánosságban nem hat rájuk motiválóan, nem befolyásolja saját terveiket.

5.3.18. A következő kérdés arra vonatkozott, fontosnak tartják-e, hogy idegen nyelvet tanuljanak. Az állami gondozottak esetén a többség igennel válaszolt, ketten nem tulajdonítanak nagy jelentőséget az idegen nyelv tanulásának. Konkrétumként az angolt és a németet említették, bár ez utóbbit mintha fontosabbnak tartanák.

A családban élők egyöntetűen fontosnak tartják a nyelvtanulást, bár két személy köztük is inkább a németet helyezi előtérbe, volt, aki már itt megemlítette, hogy külföldi munkavállalás szempontjából fontos ez a típusú tudás. Más diák úgy gondolja, sokkal több lehetőség nyílik meg azelőtt, aki használni tudja megfelelő szinten az idegen nyelveket.

A válaszok alapján láthatjuk, hogy jelentős szerepet tulajdonítanak a nyelvi készségeknek a válaszadók, környezetüktől, szociális helyzetüktől függetlenül. Úgy gondolom az, hogy a fiatalok számára ennyire felértékelődött az idegen nyelvi ismeretek jelentősége, magyarázható azzal, hogy napjainkban főként az Európai Unión belül könnyűvé vált az utazás, valamint az internet, azon belül az egyre népszerűbb közösségi oldalakon keresztül megismerhetővé váltak a különböző kultúrák, más nemzetiségű emberek életmódja. Továbbá számos külföldi cég jelent meg hazánkban, Bécs közelsége és az autóipari cégek jelenléte pedig rákényszeríti a munkavállalókat arra, hogy magas szintű nyelvtudással rendelkezzenek.

5.3.19. Megkérdeztem a fiatalokat arról is szeretnének-e külföldön tanulni, a lakásotthonokban készített interjúk alapján a többség (8 fő) határozottan elutasítja ezt a lehetőséget, bár egyikük hozzátette, hogy valószínűleg nem lenne képes idegen nyelven tanulni, ez némileg erősíti azt a tényt, amelyet korábban is említettem, hogy saját

képességeikről, szorgalmukról negatív véleménnyel vannak ezek a diákok. Ketten elképzelhetőnek tartják, hogy más országban tanuljanak.

Hasonlóan a másik csoport válaszadói sem lelkesedtek a külföldi tanulást lehetősége iránt, egyedül a két tannyelvű gimnáziumba járó diák tartja lehetségesnek. A másik 9 fő egyértelműen Magyarországon kíván tanulni.

„Tanulni? Biztos, hogy nem. Mert nem tudnék.” (Klaudia)

Ahogy az már az elméleti részben is leírtam, a kivándorlás központi probléma hazánkban, ezért kíváncsi voltam tervezik-e a külföldi munkavállalást. Az első csoport esetén a többség (9 fő) igennel válaszolt, a magasabb kereset, továbbá a lehetőségek miatt vállalna munkát. Ugyanakkor a válaszokból kiderül, hogy ebben a döntésben befolyásolja őket a környezet is, akad, akinek családtagja, ismerőse már korábban kiköltözött, mivel nem tervezik a hazajövetelt, inkább a diákok vállalják, hogy követik szeretteiket. A többieket lehetséges, hogy az is befolyásolja, hogy nincs saját lakásuk, a vérszerinti családdal csak felszínes kapcsolatuk van, így valószínűleg könnyebben elhagyják Magyarországot.

A másik tíz válaszadó közül is 9 fő szeretne külföldön munkát vállalni, határozott elképzelése erről leginkább a szakmunkás diákoknak van.

„Én igen, mivel a jövőben szeretnék kimenni Ausztriába dolgozni.” (Dávid)

5.3.20. A következő kérdésem szorosan kapcsolódik az előzőhöz, mely szerint hosszútávon vagy rövidtávon szeretnének külföldön dolgozni. Öten több évre, akár évtizedekre terveznek, további négy fő inkább rövidtávban gondolkodik ebben a kérdésben, egy diák pedig bizonytalan, nem tudja megítélni, hogyan alakul a jövője. A szüleikkel élő fiatalok közül a 8 főből, aki dolgozna külföldön, öten hosszútávra terveznek, hárman ideiglenesen élnének más országban. Egyikük addig szeretne külföldön élni, amíg elegendő összeget tud félretenni magyarországi élete megalapozásához, továbbá a nyelvtudását is fejlesztené ez által, valamint úgy gondolja, a külföldi kapcsolatok kialakítása előnyös lehet a hazai munkáltatók számára, ezért tapasztalata miatt később szívesebben alkalmaznák. Ugyanakkor fontos megemlítenünk, hogy bár a fiatalok jelentős része tervezi, hogy elhagyja hosszabb rövidebb ideig a hazáját, ennek ellenére ezeknek a terveknek csak egy része valósul meg, feltehetőleg köztük is lesz, aki terveit ellenére Magyarországon építi karrierjét.

5.3.21. Ahogyan azt már korábban jeleztem, a média napjainkban egyre nagyobb befolyással bír a fiatalabb korosztályokra. Ezért fel szerettem volna mérni, véleményük szerint az ismertség, pl.: médiaszereplés befolyásolja-e a munkaerő piaci sikerességet? Várakozásaimmal ellentétben többségben voltak a nemleges válaszok, mindössze hárman gondolták az állami gondozottak körében úgy, hogy sikeresebb a munkájában, aki vállalja a médiaszereplést.

A családban élők körében ehhez képest eltérő véleményeket láthatunk. 10-ből 1 diák szerint nem feltétlenül befolyásoló a médiaszereplés, egy fő szerint inkább negatív hatást jelent, a többség számára azonban a hírnév egyet jelent a biztosabb háttérrel, kapcsolati tőkével, a reklámozást, a megjelenést mindenképpen pozitív tényezőnek értékelik.

„Én azt gondolom, hogy a hírnévvel sok kapcsolatra lehet szert tenni, és ez által lehet üzleti kapcsolatokat teremteni.” (Domonkos)

Megállapíthatjuk, hogy ez utóbbi csoport nagyobb jelentőséget tulajdonít a médiaszereplésnek. A különbségek lehetséges okai közé sorolhatók, hogy bár a lakásotthonok mindegyike rendelkezik televízióval, valamint internethasználata is van lehetőség, előfordulhat, hogy ezek a tanulók kevesebb időt töltenek az előbb említett eszközök használatával, hiszen saját eszközzel csak kevesen rendelkeznek, a számítógép általában a közösen használt helyiségben található, melyet meg kell osztaniuk társaikkal is. Lehetséges az is, hogy a nevelők tudatosabban koordinálják a gyermekek szabadidejét, hiszen jelenlétük állandó felügyeletet biztosít, bár lehetőségük van elhagyni az intézményt akár órákra is, a napirendjük bizonyos esetekben kötöttebb a családban élő fiatalokéhoz képest.

5.3.22. Az előzőekhez kapcsolódóan felmértem azt is, hogy véleményük szerint az (pl.: médiaszereplés) befolyásolja-e a jövedelmi helyzetet. Az állami gondoskodásban élők között 7 diák igennel válaszolt, ennek hatására arról is érdeklődtem, hogy ez alatt pozitív vagy negatív hatást értenek-e, 6 diák számára egyértelműnek tűnik, hogy a hírnév jövedelmező, egyikük szerint inkább hátrányt jelent az anyagiak szempontjából.

„Nem tudom, de igazából nem is érdekel más, csak magammal foglalkozok.” (Alex)

A családjukkal élők véleménye megoszlik erről a kérdésről, öten gondolták úgy, hogy pozitívan hat a jövedelemre a szereplés, öten, hogy nincs különösebb jelentősége, ugyanúgy keres egy ismertebb személy is, mint egy kevésbé ismert munkavállaló.

5.3.23. Az utolsó kérdésben arra voltam kíváncsi, egyetértenek-e azzal, hogy a valódi tehetségek előbb-utóbb érvényesülnek. Erre többségében igennel feleltek, egyedül a szakközépiskolai tanuló válaszolta, hogy a tehetség önmagában nem elegendő a boldoguláshoz, fel is kell fedezni, és a megfelelő lehetőségeket is biztosítani kell az illető számára. Az előzőekhez hasonlóan a másik csoport interjúalanyai is pozitívan ítélik meg ezt a témát. Kilencen gondolják, hogy valamilyen területen érvényesülni tud az, aki tehetséges, és előbb-utóbb „megtalálja a helyét”. Domonkos az interjú során többször kitért a kapcsolati tőke jelentőségére, ez esetben is úgy vélte, a tehetségnek a körülmények bizonyos esetben gátat szabhat, hogy a rosszabb képességekkel rendelkező egyén megfelelő támogatással bír, így nem mindig a kimagasló képességűek kerülnek előnyös helyzetbe.

6. Összegzés

Dolgozatom egyik fontos célkitűzése az volt, hogy felmérjem a közvetlen környezet (család, barátok) milyen hatással van a diákok iskolaválasztására, továbbtanulási terveire, munkavállalására. Ahogy azt már korábban említettem Győr és környékén található valamennyi lakásotthont felkerestem, 10-10 főt tudtam bevonni a kutatásban, amely ennek értelmében nem reprezentatív, ugyanakkor bizonyos iránymutatást adhat arra vonatkozóan, miként gondolkodnak jövőjükéről a fiatalok. Összegezve a válaszokat úgy tűnik, a család vagy annak hiánya ezen a területen is kiemelt jelentőséggel bír. Azok a diákok, akik vérszerinti szüleikkel élnek részletesebb információkkal rendelkeznek arra vonatkozóan, milyen lehetőségeik vannak leendő munkavállalóként, melyek azok az elengedhetetlen képességek, amelyekkel a képzettség mellett rendelkezniük kell a sikeres munkaerő-piaci elhelyezkedés érdekében. Ennek megfelelően tartalmasabb válaszokat adtak a kérdésekre, mint az állami gondoskodásban részesülő tanulók. Azonban az ő esetükben is elengedhetetlen az iskola és szülők közötti rendszeres kapcsolattartás.

Várakozásaimmal ellentétben azonban a kortárscsoport csupán kis mértékben befolyásolja a jövőbeli elképzeléseket függetlenül attól, hogy a fiatal családban vagy lakásotthonban él. A többség saját érdeklődése, szimpátiája alapján választotta az intézményt, amit jelenleg látogat. Ennek ellenére úgy vélem, érdemes lenne iskolai kereteken belül kortárssegítőket képezni, annak érdekében, hogy megfelelő kommunikáció alakuljon ki a fiatalok között, többféle véleményt, látásmódot ismerjenek meg, támogassák egymást a terveik megvalósításában.

A továbbtanulással, munkavállalással kapcsolatos terveket látszólag erőteljesen befolyásolja az iskola típusa. Leginkább a családban élő szakmunkástanulók magabiztosak az elhelyezkedési lehetőségeiket illetően, a szakközépiskolába és gimnáziumba járó tanulók vágyaikat igyekeznek a racionális lehetőségekhez igazítani, befolyásolja őket a felsőoktatással járó esetleges kiadások mértéke is.

Úgy gondoltam, a médiában tapasztaltak sokkal erőteljesebb hatást gyakorolnak erre a korosztályra, leginkább a gyermekotthonokban élőkre, mivel a biztonságot nyújtó családi háttér hiányában információkat, véleményeket a médiából gyűjthetnek. Ennek ellenére inkább a családban nevelkedők azok, akik az ismertség, kapcsolati tőke szerepét hangsúlyozták, elismerték pozitív hatásait. Hírességet, médiaszereplőt azonban egyikük sem jelölt meg példaképként. A médiahasználattal kapcsolatban fontosnak tartom megemlíteni, hogy lényeges lenne a fiatalokat az internet tudatos használatára tanítani, hiszen számos álláslehetőséget online felületeken hirdetnek meg, ezért fontos, hogy a pályakezdő naprakész információkkal rendelkezzen, annak érdekében, hogy minél inkább lerövidüljön az álláskeresés időszaka. Elérhetőek továbbá hasznos tanácsok az önéletrajzírásra, az állásinterjún való megjelenésre vonatkozólag. A lakásotthonokban nem minden esetben biztosítottak a tárgyi feltételek, az iskolák, városi könyvtárak azonban lehetőséget nyújtanak az internethasználatra, ezért ezeken a helyszíneken csoportos kereteken belül megvalósítható lenne az ilyen irányú nevelés, pedagógusokkal, nevelőkkel együttműködve.

A személyes találkozás, szóbeli interjú rámutatott arra is, hogy számos esetben nehézséget okoz a fiatalok számára- függetlenül attól, hogy családban vagy lakásotthonokban élnek- hogy megfelelően átadják gondolataikat, érzéseiket egy adott témára vonatkozólag. Véleményem szerint hasznos segítség lenne számukra egy-egy kommunikációs tréning, amelynek tapasztalatait a munkakeresés, szociális kapcsolatok terén is hasznosítani tudnák. Az ilyen jellegű tanfolyamot konfliktuskezelő tréninggel lehetne összekapcsolni, amelynek keretén belül a rugalmas problémamegoldást, munkatársakkal való együttműködés kialakítását sajátíthatnák el. Ez a szociális szakember és iskolapszichológus közös munkájával valósulhatna meg.

A fiatalok válaszaiból úgy tűnik, a pedagógusok bizonytalanok arra vonatkozólag, mennyire tartozik bele a kompetenciájukba a pályaválasztási tanácsadás. Előfordulhat, hogy a tanítás mellett nem tudnak erre időt szakítani, vagy nem akarják a gyermekeket befolyásolni, félve, hogy nem megfelelő tanácsot adnak. Ugyanakkor szükséges lenne bevonni őket a tanácsadás

folyamatába, mivel ők azok, akik a szülők, nevelők mellett a gyermekekkel napi kapcsolatban állnak. Ennek érdekében érdemes lenne továbbképzéseket szervezni az osztályfőnökök, szaktanárok számára, tehetséggondozás, pályaválasztás témakörében. A szociálpedagógusokkal, pszichológusokkal együttműködve a fiatalnak segítséget nyújthatnának abban, hogy érdeklődési körének, képességeinek megfelelő iskolát, hivatást válasszon. A tanároknak fontos szerepük van a pozitív megerősítésben, valamint a gyengébb képességű tanulók korrepetálásában is.

Kitértem a külföldi tanulás, munkavállalás, idegen nyelvi ismeretek jelentőségére is.

Várakozásaimnak megfelelően fontosnak tartják a tanulók, hogy idegen nyelveken beszéljenek, elsősorban németül, ez utóbbi a határ közelségével, valamint a betelepült német cégek jelenlétével magyarázható. Mindkét csoport tagjai többségében rövidebb vagy hosszabb ideig, de vállalnának munkát idegen országban, természetesen nem egyértelmű, hogy ezek a tervek ténylegesen megvalósulnak-e. A külföldi tanulás már kevésbé vonzó lehetőség a tanulók számára. Ennek egyik oka a válaszok alapján egyrészt a bizonytalanság saját képességeiket illetően, másrészt a családban élők számára is jelentős anyagi terhet jelentene ez a választás.

A nyelvtudás fejlesztése érdekében az iskolákkal, lakásotthonokkal együttműködve a cserediák programok jelenthetnének megoldást. Az idegen nyelvet oktató tanárok pedig a levelezőtársak felkutatásában nyújthatnának segítséget a tanulónak, ezáltal nemcsak a nyelvi kompetenciát fejlesztenék, hanem a szociális kapcsolatok is erősödhetnek. Nyitottabbá, toleránsabbá válnának egymás iránt is a tanulók a különböző kultúrák megismerése által.

Vizgáltam azt is, hogy miként látják a diplomások és szakmunkások helyzetét elhelyezkedés és jövedelem szempontjából. Úgy tűnik, a fiatalok egyre inkább az utóbbi csoport helyzetét ítélik meg előnyösnek, sok esetben még azok a tanulók is, akik felsőoktatásban szeretnének továbbtanulni. Igazolja ez utóbbit az is, hogy a többség úgy véli, hiányszakmát érdemes tanulni. A jövedelemmel kapcsolatos elvárások esetén sem egyértelmű az állami gondozottak számára, hogy a magasabban képzett munkavállaló nagyobb bért kap, ez utóbbit inkább a családban nevelkedő tanulók vélelmezik.

A munkabérrel kapcsolatban úgy tűnik, egyik csoportnak sincsenek irreális elvárásai, nem befolyásolja őket jelentős mértékben a szakmaválasztáskor. Olyan hivatást, szakmát

igyekeztek választani, amely érdeklődési körüknek megfelelő, továbbá reményeik szerint lehetőséget biztosít az elhelyezkedésre.

Összességében a szociális környezet jelentősen befolyásolja a továbbtanulásra, munkavállalásra vonatkozó terveket, a család lényeges támogatást jelent. A szülői támogatást, tanácsadást az állami gondozottak esetén a szociális szakembereknek, nevelőknek kell helyettesíteni. Úgy tűnik, a munka világában megjelenő gyors ütemű változásokra ezek a szakemberek még nincsenek megfelelően felkészítve, ezáltal a gyermekek is bizonytalanabbak, vonzóbbnak látják a külföldi munkavállalás lehetőségét. A megfelelő háttér információkkal, képzettséggel azonban hatékony segítséget nyújthatnak a szakemberek a tanulóknak a jövőjükre vonatkozólag.

7. Felhasznált irodalom

Berta Judit (2008): A szociális ágensek hatása a példaképválasztásra. Új Pedagógiai Szemle, 6-7., 67-71.

Béres Rita (2013): A munkanélküliség lélektani háttere - az újrakezdés esélye vagy a megrekedés veszélye? Metszetek, 2. évf. 1. sz., 182.

Bognár Mária (2011): Egy sikeres kezdeményezés a korai iskolaelhagyók integrálására: az FSZK Dobbantó Programja. Esély, 6.sz., 77-82.

Dávid János (2013): Munkaerő piaci esélyek, pályaelhagyás a szakmai képzés végzőseinek körében Iskolakultúra, I.sz., 34-39.

Fináncz Judit (2003): Az alkoholista családi környezet szocializációs diszfunkciói. Magiszter, Tél-1.évf. 4.sz., 59-66.

Forgó Melinda - Czakó Andrea - Lévai Róbert Sándor (2009): Frissdiplomásokkal szemben támasztott munkaadói elvárások. Felsőoktatási Műhely, 3.sz., 76-78.

Jakab György (2011): Szocializáció és média-a diákok és az internet. Új Pedagógiai Szemle, 8-9. sz., 121-143.

Kitta Gergely (2012): Médiahasználat a magyar ifjúság körében. In: Székely Levente. (2013, szerk.) Magyar Ifjúság 2012-tanulmánykötet. Budapest: Magyar Közlöny Kiadó, 260-270.

Mihály Ildikó (2009): A csendes járvány. Új Pedagógiai Szemle, 4.sz., 112-118.

Sallay Hedvig (2003): A szülői nevelés hatása a serdülők jövő-orientációjának alakulására. Magyar Pedagógia, 103/3., 392.

Tóth Olga (2001): Értékátadási problémák a családban. Educatio, 3. sz., 449-457.

8. Internetes forrás

Buda Béla (2005): Csoportjelenségek gyermek- és ifjúkorban, nevelési felhasználásuk. In: Balogh László, Tóth László (szerk.): Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből. Budapest: Neumann Kht.

http://mek.niif.hu/04600/04669/html/balogh_pedpszich0015/balogh_pedpszich0015.html

Letöltés ideje: 2014.04.15.

Hermann Zoltán. (2003): Továbbtanulási döntés az általános iskola végén: a kulturális és jövedelmi tényezők szerepe. Ph.D. értekezés

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/82/1/hermann_zoltan.pdf Letöltés ideje: 2014.04.14.

KSH. (2011): A fiatalok munkaerő-piaci helyzete- A munkaerő- felmérés alap-, illetve a 2010. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ifjusag_munkaero_piac.pdf Letöltés ideje: 2014.04.13.

KSH. (2014): Gyorstájékoztató

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/mun/mun21409.pdf> Letöltés ideje: 2014.11.03.

Lannert J. (2009) :A továbbtanulási aspirációk társadalmi meghatározottsága

<http://www.ofi.hu/tudastar/hogyan-tovabb/tovabbtanulasi-090617> Letöltés ideje: 2014.04.12.

Lengyel György (2009): Vállalkozói hajlandóság, potenciális vállalkozók és kockázatkerülés. Társadalmi Jelentés, 120-134.

http://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/gazdkult_lengyel.pdf Letöltés ideje: 2014.11.20.

Szívós Péter – Tóth István György (szerk.) (2013): Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. TÁRKI monitor jelentések 2012.

Egyéb internetes források

<http://mek.oszk.hu/13400/13451/13451.pdf> Letöltés ideje: 2014.10.01.

www.kftkreator.hu Letöltés ideje: 2014.12.14

<http://www.kormany.hu/download/d/51/c0000/idegennyelv-oktat%C3%A1s%20feh%C3%A9r%20k%C3%B6nyv.pdf> Letöltés ideje: 2014.03.10.

http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_378_en.pdf Letöltés ideje: 2014.04.12.

http://www.tarki.hu/hu/news/2014/kitekint/20140408_fiatalok.html lvezte a migrációt Letöltés ideje: 2014.03.29.

9. KSH táblázatok

2.1.11. A munkanélküliek száma korcsoportok szerint, nemenként (1998–)

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf010.html Letöltés ideje: 2014.03.29.

2.1.16. A munkanélküliek száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qlf012.html Letöltés ideje: 2014.04.12.

6.2.1.14. Az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qli030.html Letöltés ideje: 2014.04.13.

10. Jogszabályi háttér

1, 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról

2, 110/2012. (VI. 4.) Korm.rendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról

1.sz. Melléklet- Interjú kérdések

Alapadatok:

Nem:

Életkor

Lakóhely:

1, Mi alapján választottad azt az intézményt, ahova jelenleg jársz?

2, Tervezed a továbbtanulást vagy ezzel a képesítéssel kívánsz elhelyezkedni a munkaerőpiacon?

3, Mennyire játszott szerepet a választásban az osztálytársak, barátok véleménye?

a, abban az esetben, ha az adott intézményt tekinti pályaválasztás szempontjából a befejezett iskolának

b, amennyiben felsőoktatási intézményben kíván továbbtanulni

4, Mi a szüleid foglalkozása? Mit dolgoznak éppen? Alkalmazottak vagy vállalkozók?

Mi a szüleid legmagasabb iskolai végzettsége?

5, Hogyan, miben segítettek/segítenek tanáraid a pályaválasztásban?

6, Van-e a környezetben olyan személy, aki mintaként, példaként szolgál a pályaválasztásban?

7, Amennyiben van ilyen, ki az? (rokon, barát, ismerős, szomszéd)?

8, Milyen anyagi terhet jelent a választott végzettség megszerzése?

9, Pályaválasztásodban befolyásol, hogy a lakóhelyeden van-e lehetőség továbbtanulni?

10, Milyen összefüggést látsz az iskolai végzettség és a munkaerő-piaci elhelyezkedés között?

11, Milyen összefüggés van az iskolai végzettség és a jövedelem között?

12, Véleményed szerint diplomával lehet jobban elhelyezkedni, vagy egy keresett szakmával?

- 13, Véleményed szerint hosszabb távon ki rendelkezik magasabb jövedelemmel, egy diplomás vagy egy szakmunkás?
- 14, Elhelyezkedési lehetőségek szempontjából elegendő-e, ha valakinek csak érettségije van?
- 15, Szerinted milyen típusú szakmát/hivatást érdemes tanulni?
- 16, Osztálytársaid, barátaid inkább mit részesítenek előnyben? Diploma vagy szakképesítés megszerzését?
- 17, Fontosnak tartod, hogy idegen nyelveket tanulj?
- 18, Tervezed-e, hogy külföldön fogsz tanulni?
- 19, Tervezed-e, hogy külföldön fogsz munkát vállalni?
- 20, Amennyiben igen, hosszútávon vagy ideiglenesen kívánsz külföldön munkát vállalni?
- 21, Véleményed szerint az ismertség (pl.: médiaszereplés) befolyásolja a munkaerő piaci sikerességet?
- 22, Véleményed szerint az ismertség (pl.: médiaszereplés) befolyásolja a jövedelmi helyzetet?
- 23, Egyetértesz-e azzal, hogy a valódi tehetségek előbb-utóbb érvényesülnek?
- 24, Van-e valami a témával kapcsolatban, amire nem kérdeztem rá, de fontosnak tartanád elmondani?